

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра обліку та оподаткування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: Облік та аналіз доходів банку ПАТ «Перший український
міжнародний банк»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0718
спеціальності облік і оподаткування,
освітньої програми облік і аудит
спеціалізації облік і аудит у підприємстві
Х.Р.Хакімова

Керівник: д.е.н., професор Шмиголь Н.М.

Рецензент: к.е.н., доцент Варламова І.С.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 071 Облік і оподаткування
Освітня програма облік і аудит
Спеціалізація облік і аудит у підприємстві

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ Н.М. Шмиголь
« ____ » _____ 2019 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Хакімовій Хеді Русланівні

1. Тема роботи: Облік та аналіз доходів банку ПАТ «Перший український міжнародний банк»
керівник роботи Шмиголь Н.М., д.е.н., професор,
затверджені наказом ЗНУ від 04 липня 2019 року № 1110-с.
2. Строк подання студентом роботи 16 грудня 2019 р.
3. Вихідні дані до роботи: Закон України про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні, Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, статистичні дані, облікові дані та звітність ПАТ «ПУМБ», а також монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): уточнити сутність доходу як об'єктів обліку та аналізу; узагальнити основні вимоги до обліку та аналізу доходів в банку; дослідити осоливості обліку та аналізу доходів в банку; узагальнити інформаційне забезпечення обліку та аналізу доходів підприємства; проаналізувати дохідність підприємства.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить: 3 рис., 15 табл.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	д.е.н., професор Шмиголь Н.М.	02.09.2019	02.09.2019
2	д.е.н., професор Шмиголь Н.М.	30.09.2019	30.09.2019
3	д.е.н., професор Шмиголь Н.М.	21.10.2019	21.10.2019

7. Дата видачі завдання: 08липня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	серпень 2019	Виконано
2.	Написання вступу	серпень 2019	Виконано
3.	Виконання першого розділу	вересень 2019	Виконано
4.	Виконання другого розділу	вересень 2019	Виконано
5.	Виконання третього розділу	жовтень 2019	Виконано
6.	Написання висновків	листопад 2019	Виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	грудень 2019	Виконано
8.	Подання роботи на кафедру	грудень 2019	Виконано

Студент _____ Х.Р. Хакімова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ Н.М. Шмиголь
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ В.В. Сьомченко
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 95с., 3 рис., 15 табл., 3 додатків, 48 літературних джерел.

Об'єктом дослідження є доходи ПАТ «ПУМБ» за різними видами діяльності.

Мета роботи – дослідити особливості відображення в обліку доходів в банку та провести їх комплексний аналіз задля виявлення динаміки роботи банку, та на основі отриманих даних запропонувати ефективний метод управління доходами.

В ході написання кваліфікаційної роботи були використані такі методи дослідження, як дедукція – теоретичне ознайомлення з загальними принципами проведення операції, їх різновидами та практичне використання окремої операції; аналіз – розбиття операції на окремі складові елементи та визначення ступеню впливу кожного на кінцевий результат; синтез – об'єднання елементів у єдине ціле та вивчення їх у взаємозв'язку, порівняння – при здійсненні фактичних даних за відповідні періоди; вибірки, узагальнення, порівняння, групування; методи графічного зображення даних; методи економічного аналізу при дослідженні факторів впливу на процес формування прибутку банку, оцінці динаміки та структури доходів та витрат.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у тому, що нами було запропоновано:

- на основі вивчення закордонного досвіду запропоновано методичний підхід до формування доходів банків, шляхом впровадження інноваційних видів послуг, що на відміно від існуючих, можуть зацікавити більшу кількість клієнтів;

- використовуючи досвід «BankofAmerica» запропоновано удосконалення використання кредитних карт, шляхом запровадження програми лояльності, що на відміно від існуючих, розрахована на спільні

проекти із торгівельними мережами, що дозволяє збільшити доходи як банкам так і торгівельним мережам;

– аналітичний підхід до збільшення прибутковості банку за допомогою застосування ціноутворення заснованого на відносинах та винагород, заснованих на поведінці;

– дістав подальшого розвитку метод оцінювання кредитоспроможності позичальників шляхом доповнення розрахунку інтегрального індексу застосування моделі Альтмана для розрахунку ймовірності настання банкрутства суб'єкта господарювання.

ОБЛІК, ДОХОДИ, ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ,
ВІДСОТКОВІ ДОХОДИ, ДОХІДНІ АКТИВИ, КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ

SUMMARY

Qualification work: 95p., 3 figures, 15 tables., 3 applications, 48 literary sources.

The object of the study is PUBB PJSC's income by various activities.

The purpose of the work is to investigate the peculiarities of reflecting in the accounting of income in the bank and to conduct a comprehensive analysis of them to identify the dynamics of the bank's work, and to propose an effective method of income management based on the data obtained.

During the writing of qualification work such methods of research as deduction - theoretical acquaintance with the general principles of the operation, their varieties and practical use of a separate operation were used; analysis - splitting the operation into separate components and determining the degree of impact of each on the final result; synthesis - the unification of elements into a single unit and the study of them in relation, comparison - when the actual data for the relevant periods; sampling, generalization, comparison, grouping; methods of graphic representation of data; methods of economic analysis in the study of factors influencing the process of formation of bank profits, the assessment of the dynamics and structure of income and expenses.

The scientific novelty of the qualification work is explained by the fact that we were offered:

- based on the study of foreign experience, a methodological approach to the formation of bank revenues is proposed, by introducing innovative types of services that, unlike existing ones, may attract more clients;

- using the experience of "VankofAmerica", it is proposed to improve the use of credit cards, by introducing a loyalty program, unlike the existing ones, designed for joint projects with retail networks, which allows to increase the profits for both banks and retail networks;

- analytical approach to increase the profitability of the bank through the

use of behavior-based pricing and rewards;

– has further developed a method for assessing the creditworthiness of borrowers by supplementing the calculation of an integral index of the Altman model to calculate the probability of bankruptcy of an entity..

ACCOUNTING, INCOME, STATEMENT OF FINANCIAL RESULTS,
INTEREST INCOME, EARNING ASSETS, CREDIT CAPACITY

ЗМІСТ

Завдання на кваліфікаційну роботу	
Реферат	
Summary	
Вступ.....	7
1 Теоретичні аспекти обліку та аналізу доходів в банках	
1.1 Економічний зміст доходів банків та їх класифікація	10
1.2 Облік відсоткових та комісійних доходів.....	15
1.3 Облік результатів від торгівельних операцій.....	28
2 Організація обліку та аналізу банку ПАТ «ПУМБ»	
2.1 Організаційно-економічна характеристика банку	42
2.2 Загальний підхід до обліку та аналізу доходів банку.....	48
2.3 Аналіз обсягів, динаміки та структури доходів банку	56
3 Шляхи вдосконалення управління та прогнозування доходами на прикладі ПАТ «ПУМБ»	
3.1 Планування і прогнозування доходів банку.....	67
3.2 Управління доходами банку	73
3.3 Метод оцінки кредитоспроможності підприємства та підходи його удосконалення	80
Висновки	86
Перелік посилань.....	89
Додаток А Звіт про фінансовий стан.....	94
Додаток Б Звіт про фінансові результати	95
Додаток В Баланс ПАТ «Фармак».....	96

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена важливістю функції доходів банку для забезпечення його відтворювальної діяльності, отримання нормального прибутку та створення передумов для отримання конкурентних переваг на ринку банківських послуг за рахунок отриманих доходів.

В рамках діяльності банку для забезпечення ефективного функціонування та його оптимізації актуальним також є управління банківським доходом, що базується на створенні ефективної системи планування та прогнозування, аналізі, прийнятті стратегічних для банку рішень, мотивації її реалізації, контролю за виконанням фінансового плану доходів та витрат банківської установи, оскільки саме система управління діяльністю банку створює передумови для оптимізації діяльності та отриманні максимального рівня очікуваних фінансових результатів.

Мета роботи – дослідити особливості відображення в обліку доходів в банку та провести їх комплексний аналіз задля виявлення динаміки роботи банку, та на основі отриманих даних запропонувати ефективний метод управління доходами. Поставлена мета обумовила необхідність вирішення ряду взаємопов'язаних завдань:

- визначити зміст, класифікаційні ознаки та види доходів банку;
- дослідити облік доходів за відсотковими, комісійними доходами та за результатами від торгових операцій;
- дослідити методичні підходи аналізу доходів банку;
- провести аналіз доходів банку;
- розробити рекомендації щодо удосконалення процедури.

Теоретичні, методичні, економіко-організаційні питання фінансового управління сучасними банківськими установами стали провідними темами досліджень відомих зарубіжних економістів, серед яких Н. Бакстер, У. Бреддік, Дж. Сінкі, П. Роуз, У.Тімоті та ін. Однак запропоновані ними

методики, на нашу думку, не можуть бути безпосередньо перенесені в практику діяльності українських банків. Проблеми фінансового управління банками відображені і у вітчизняній науковій літературі, зокрема у дослідженнях О.В. Васюренка, В.І. Грушка та О.С. Любунь, О.Д. Заруби, О.А. Кириченка, С.М. Козьменка, Л.О. Примостки, Н.І. Некрасової, І.В. Салата ін. Високо оцінюючи вклад вітчизняних та зарубіжних авторів у вирішення зазначених питань, слід наголосити на об'єктивній необхідності подальшого поглиблення даних теоретичних досліджень і практичних розробок.

Об'єктом дослідження є доходи ПАТ «ПУМБ» за різними видами діяльності.

Предметом дослідження є процес відображення в обліку доходів банку та їх аналіз на прикладі ПАТ «ПУМБ». При виконанні роботи використано фінансову звітність за 2016 - 2018 рр.

При написанні кваліфікаційної роботи були використані такі методи дослідження, як дедукція – теоретичне ознайомлення з загальними принципами проведення операції, їх різновидами та практичне використання окремої операції; аналіз – розбиття операції на окремі складові елементи та визначення ступеню впливу кожного на кінцевий результат; синтез – об'єднання елементів у єдине ціле та вивчення їх у взаємозв'язку, порівняння – при здійсненні фактичних даних за відповідні періоди; вибірки, узагальнення, порівняння, групування; методи графічного зображення даних; методи економічного аналізу при дослідженні факторів впливу на процес формування прибутку банку, оцінці динаміки та структури доходів та витрат.

Для написання класифікаційної роботи була використана науково практична та спеціалізована література, що висвітлює дане питання, періодичні видання та спеціалізовані друковані видання, монографії, річні звіти та результати роботи ПАТ «ПУМБ», внутрішні положення та інструкції банку, нормативні документи НБУ, офіційний сайт ПАТ «ПУМБ» та матеріали мережі Інтернет.

Удосконалення:

– на основі вивчення закордонного досвіду запропоновано методичний підхід до формування доходів банків, шляхом впровадження інноваційних видів послуг, що на відміно від існуючих, можуть зацікавити більшу кількість клієнтів;

– використовуючи досвід «Bank of America» запропоновано удосконалення використання кредитних карт, шляхом запровадження програми лояльності, що на відміно від існуючих, розрахована на спільні проекти із торгівельними мережами, що дозволяє збільшити доходи як банкам так і торгівельним мережам;

– аналітичний підхід до збільшення прибутковості банку за допомогою застосування ціноутворення заснованого на відносинах та винагород, заснованих на поведінці;

– дістав подальшого розвитку метод оцінювання кредитоспроможності позичальників шляхом доповнення розрахунку інтегрального індексу застосуванням Z – моделі Альтмана для розрахунку ймовірності настання банкрутства суб'єкта господарювання.

Результати досліджень, що включені до даної кваліфікаційної роботи були оприлюднені: в електронному науковому журналі «Приазовський економічний вісник» 5 (16), 2019. Стаття на тему «Управління доходами банку, їх склад та аналіз»; в збірнику доповідей науково практичного семінару «Обікова політика підприємства: сучасний стан, проблеми формування, та шляхи вирішення» Вип.10, 2019. Тези на тему «Формування обікової політики щодо доходів в банку»; в збірнику «Вісник ЗНУ. Економічні науки» 4 (44), 2019. Стаття на тему «Методи управління фінансовим результатом на основі застосування різних методів амортизації».

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів, висновків, використаних джерел та додатків. Робота містить 15 таблиць, 3 рисунків, 3 додатків. Список використаних джерел містить 48 найменувань. Роботу викладено на 95 сторінках друкованого тексту.

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ДОХОДІВ В БАНКАХ

1.1 Економічний зміст доходів банків та їх класифікація

Склад доходів і витрат обумовлений фінансовою природою банківської справи, яка і визначає порядок формування прибутку. Доходи банку це основа для розвитку його діяльності, яка забезпечує вирішення таких завдань:

– по-перше, основна частина доходів банку є джерелом покриття витрат. Реалізація цього завдання забезпечує самоокупність операцій банку;

– по-друге, частина доходів банку є джерелом формування чистого прибутку. За рахунок прибутку банк формує фонди та резерви для подальшого його розвитку та зниження ризиків. При реалізації цього завдання банк розвивається в довгостроковому періоді та забезпечує самофінансування розвитку [44].

Якщо розглядати поняття «доходи» з економічної точки зору, то воно наступне: доходи – це кошти, які надійшли у розпорядження банку у результаті його діяльності.

У фінансово – кредитному словнику зазначається, що дохід – це «сумма, которую лицо или организация получила в качестве награды за усилия или в качестве дохода на капиталовложения».

Відповідно до «Сучасного економічного словника» у широкому розумінні «доходи – це будь-який приплив грошових коштів або отримання матеріальних цінностей, що мають грошову вартість. Дохід компанії можна охарактеризувати як збільшення активів або зменшення зобов'язань, що призводить до збільшення власного капіталу» [39].

В «Енциклопедії банківської справи» доходи банку визначаються як

«сукупний дохід від всієї активної діяльності банку».

О.Я. Стойко визначає доходи банку як: «...загальна сума коштів отриманих банком від здійснення активних операцій. До них відносяться: отримані відсотки, комісійних дохід, доходи від операцій з цінними паперами, валютою, золотом та інші доходи» [37].

Термін «доходи» означає валові надходження грошових та інших коштів, які в процесі звичайної діяльності банку виникають від реалізації банківських продуктів, надання послуг та використання іншими економічними агентами його ресурсів.

На нашу думку доцільним буде наше власне трактування поняття «доходу»: дохід –це в першу чергу показник роботи команди чи окремо працівника, їх рівень професіоналізму, і вже потім дохід виступає як кінцевий показник проведеної господарської чи фінансової операції.

Відповідно до П(С)БО 15, дохід – це збільшення економічних вигід протягом облікового періоду у вигляді надходження чи збільшення корисності активів або у вигляді зменшення зобов'язань, результатом чого є збільшення власного капіталу, за винятком збільшення, пов'язаного з внесками учасників[33].

Доходи банку мають бути достатніми не тільки для покриття операційних витрат, а й для нарощення власного капіталу та виплати доходу акціонерам, що в кінцевому підсумку підвищує авторитет банку та поліпшує його конкурентну позицію на ринку. Чим більшою є частка доходів, отриманих на регулярній основі, в загальному обсязі доходів, тим вища якість банківських доходів.

Класифікація доходів і витрат банку має важливе значення для організації їх аналітичного обліку, який повинен забезпечити достатній ступінь деталізації для цілей управління діяльністю банку.

Доходи банку поділяють на доходи від звичайної діяльності та надзвичайної діяльності [38].

Доходи від звичайної діяльності складаються з: операційних доходів –

надходження, отримані банком у результат здійснення операцій чи надання послуг своїм клієнтам. Вони складаються з: процентних доходів; непроцентних доходів; інші банківські доходи; небанківських доходів, вони включають інші доходи, які не відносяться до основної діяльності банку, але забезпечують здійснення банківської діяльності. До них відносяться: адміністративні доходи; інші небанківські доходи.

Доходи від надзвичайної діяльності мають одноразовий характер, доних можна віднести відшкодування збитків державою, страховими компаніями.

Також згідно до правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банку доходи класифікують за наступними видами діяльності:

- операційна;
- інвестиційна;
- фінансова.

Зазначена класифікація застосовується при складанні фінансової звітності банку.

У результаті операційної діяльності в банку виникають такі доходи[7]:

- процентні доходи;
- комісійні доходи;
- прибутки (збитки) від торговельних операцій;
- дохід у вигляді дивідендів;
- доходи від повернення раніше списаних активів;
- інші операційні доходи.

Процентні доходи – доходи, отримані банком за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, що заборговані банку, які обчислюються пропорційно часу.

До відсоткових доходів належать: відсотки, одержані від розміщення депозитів в інших банках та небанківських фінансових інститутах, від надання кредитів тощо.

Комісійні доходи – це операційні доходи за наданими послугами, сума яких обчислюється пропорційно сумі активу або зобов'язання чи є фіксованою.

Комісії за наданими послугами залежно від мети їх оцінки та основи обліку пов'язаного з ними фінансового інструменту поділяють на три групи:

1. Комісії, що є невід'ємною частиною доходу фінансового інструменту. Ці комісії визнаються в складі первісної вартості фінансового інструменту і впливають на визначення сум дисконту та премії за цим фінансовим інструментом. До них належать такі комісії:

- комісії за ініціювання кредиту, що отримані банком і пов'язані зі створенням або придбанням фінансового інструменту, що не обліковується в торговому портфелі з визнанням переоцінки через прибутки/збитки;

- комісії, що отримані банком за зобов'язання з кредитування під час ініціювання або придбання кредиту;

- комісії, що отримані банком від випуску боргових зобов'язань, що обліковуються за амортизованою собівартістю.

Комісії за ініціювання кредиту, що отримані банком і пов'язані зі створенням або придбанням фінансового інструменту, що не обліковується в торговому портфелі з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, включають:

- комісії за оцінку фінансового стану позичальника;

- комісії за оцінку гарантій, застав; комісії за обговорення умов інструменту;

- комісії за підготовку, оброблення документів та завершення операції тощо.

Комісії, що отримані банком за зобов'язання з кредитування під час ініціювання або придбання кредиту, визнаються невід'ємною частиною доходу фінансового інструменту, якщо є ймовірність того, що кредитний договір буде укладено. Якщо строк наданого зобов'язання з кредитування закінчується без надання кредиту, то на кінець строку зобов'язання комісії

визнаються комісійними доходами.

Якщо фінансовий інструмент обліковується за справедливою вартістю із визнанням змін справедливої вартості через прибутки/збитки, то комісії, отримані банком, визнаються комісійними доходами під час первісного визнання такого фінансового інструменту.

2. Комісії, що отримуються під час надання послуг. До них належать:

- комісії за розрахунково-касове обслуговування клієнтів;
- комісії за обслуговування кредитної заборгованості;
- комісії за резервування кредитної лінії, які розраховуються пропорційній часу протягом строку дії зобов'язання;
- комісії за управління інвестицією тощо.

3. Комісії, що отримуються після завершення певної операції. До них належать комісії за розподіл акцій клієнтів, розміщення цінних паперів за операціями з андеррайтингу, за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів, синдикування кредиту, за довірче обслуговування клієнтів тощо.

Прибутки (збитки) від торговельних операцій – це результат від операцій з купівлі-продажу різних фінансових інструментів.

За операціями з цінними паперами, за операціями з іноземною валютою та банківськими металами банк визнає прибутки та збитки:

- від реалізації фінансових інвестицій;
- від змін в оцінці інвестицій до справедливої вартості;
- від результату переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах у разі зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют.

Дохід у вигляді дивідендів – це дохід, який виникає в результаті використання банком цінних паперів з нефіксованим прибутком.

Доходи від повернення раніше списаних активів – це кошти, що надійшли для погашення заборгованості, яка була визнана банком

безнадійною щодо отримання.

Інші операційні доходи— це доходи від операцій, що не пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю, а також ті, що не включені у вищезазначені групи операційних доходів, зокрема: доходи від оперативного лізингу; неустойки, що отримані за банківськими операціями, інше.

За результатом інвестиційної діяльності банк визнає:

- доходи за операціями з реалізації інвестиційних цінних паперів;
- доходи за операціями зі збільшення інвестицій у дочірні установи;
- доходи від реалізації основних засобів та нематеріальних активів.

За результатами операцій, пов'язаних із фінансовою діяльністю, банк визнає:

- доходи за операціями з цінними паперами власного боргу;
- доходи за субординованим боргом;
- дивіденди, сплачені протягом звітного періоду;
- доходи за результатами випуску інструментів власного капіталу.

Визнані банком доходи групуються за їх характером за відповідними статтями у фінансовій звітності «Звіт про фінансові результати».

1.2 Облік відсоткових та комісійних доходів

Облік доходів комерційних банків здійснюється згідно до Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України від 27.02.2018, №17.

Вказаний нормативний акт регламентує порядок ведення фінансового обліку доходів банку і ґрунтується на принципі нарахування, що означає, що доходи відображаються в момент їхнього виникнення незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів.

Складена згідно з принципом нарахування фінансова звітність

інформує користувача не лише про проведені операції, які супроводжувались виплатою або одержанням грошових коштів, але й про зобов'язання сплатити грошові кошти в майбутньому, та про ресурси, наведені у грошовому вираженні, які будуть отриманні у майбутньому.

Дохід банку визнається в разі додержання таких умов:

- при збільшенні активу або погашенні зобов'язань, які приводять до збільшення власного капіталу підприємства (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків засновників підприємства);

- оцінка доходу може бути достовірно визначена.

Доходи, достовірну оцінку яких здійснити неможливо, у звітності не відображаються, що відповідає принципу обачливості, який передбачає відображення у фінансовій звітності всіх елементів за вартістю, яка має запобігати заниженню зобов'язань і витрат та завищенню активів і доходів підприємства. Цей принцип передбачає вибір методу оцінки.

Можливість достовірної оцінки — основна умова визнання доходів.

У бухгалтерському обліку дохід відображається в сумі грошових коштів або їх еквівалентів, які були отримані або підлягають одержанню.

Не визнаються доходами, оскільки не є економічними вигодами, які надходять на підприємство і не приводять до збільшення власного капіталу, суми, одержані від імені третіх осіб, такі як[15]:

- сума завдатку під заставу або в погашення кредиту, якщо це передбачено відповідним договором;

- сума надходжень за договором комісії, агентським та аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо;

- сума авансу в рахунок попередньої оплати послуг, товарів тощо;

- надходження від первинного розміщення цінних паперів;

- сума податку на додану вартість, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів.

Щодо відображення доходів в бухгалтерському обліку, то для цього

використовують рахунки класу 6 «Доходи» [33].

Рахунки доходів є рахунками пасивними, за винятком рахунків результатів від торговельних операцій та рахунків процентних доходів за цінними паперами. Останні за характеристикою активно-пасивні рахунки, що зумовлено економічним змістом їх об'єктів обліку.

За кредитом рахунків 6-го класу відображаються суми доходів, які належать до звітного періоду; за дебетом - суми зменшення доходів або суми збитків, що виникають за торговельними операціями, а також суми, що списуються під час зарахування результатів роботи банку за звітний рік, які обліковуються за рахунком 5040 «Прибуток звітного року, що очікує затвердження» [32].

Залишок за кожним рахунком доходів на 31 грудня поточного року свідчить про обсяги доходів, отриманих, нарахованих та сплачених у розрізі їх видів, для врахування яких призначено конкретний відповідний рахунок.

Для нарахованих доходів використовують рахунками класів 1 “Казначейські та міжбанківські операції”, 2 “Операції з клієнтами”, 3 “Операції з цінними паперами та інші активи і зобов’язання” у кореспонденції з рахунками 6-го класу «Доходи».

Обов’язкова умова обліку – це відповідність рахунків нарахованих доходів і рахунків класу 6 назві активу, щодо яких виконується операція з нарахування.

Відповідно до правил бухгалтерського обліку доходів і витрат в банках, доходи і витрати повинні відображатися в обліку не рідше 1 раз в місяць, це робиться з метою контролю та для складання проміжної фінансової звітності.

Процентні доходи традиційно є домінуючою складовою валових доходів банків. Це пояснюється тим, що кредитування в різних формах було і залишається основним напрямом банківської діяльності, тому їх правильне відображення в бухгалтерському обліку та у фінансовій звітності має суттєве значення для банків.

До відсоткових доходів відносять відсотки за користування

банківськими кредитами, за розміщені кошти в інших банках, відсотки за придбаними борговими цінними паперами і прирівняні до відсотків комісії.

Відсоткові доходи обліковуються за рахунками 6 класу, розділу 60-61 «Відсоткові доходи». Відсоткові доходи, крім доходів за якими неможливо визначити майбутні грошові потоки визнаються за методом ефективної ставки відсотка.

Метод ефективної ставки відсотка – це метод обчислення амортизованої собівартості фінансового активу або фінансового зобов'язання та розподілу доходів у вигляді процентів чи витрат на виплату процентів протягом відповідного періоду часу.

Різниця між номінальною ставкою та ефективною ставкою, її ще називають реальна ставка, в тому, що номінальна ставка – це нарахування процентів тільки за користування кредитними коштами. Відповідно ефективна процентна ставка, покликана відобразити реальну вартість кредиту з точки зору позичальника, тобто враховувати всі його побічні виплати, безпосередньо пов'язані з кредитом (крім платежів по самому кредиту): комісію за відкриття та ведення рахунку, щорічну, одноразову або щомісячну комісії, платежі на користь третіх осіб і додаткові витрати, пов'язані з обслуговуванням позики.

Суми процентних доходів обчислюються пропорційно часу і сумі активу або зобов'язання виходячи з бази нарахування.

У банківській практиці за базу нарахування відсоткових доходів може обиратися один із трьох варіантів, кожен з яких ґрунтується на кількості днів, що беруться до розрахунку, а саме:

- ураховується фактична кількість днів у місяці нарахування та у році нарахування – варіантфакт/факт;
- ураховується фактична кількість днів у місяці нарахування (у році умовно 360 днів) – варіантфакт/360;
- умовно до розрахунку у місяці нарахування беруть 30 (у році 360 днів) – варіант 30/360 [29].

Щодо способу нарахування відсотків, то нарощена сума визначається за формулою 1.1:

$$S = P + I = P + P + Pni = P(1 + ni) \quad (1.1)$$

де I – відсотки за весь термін позики;

P – первинна сума боргу;

S – нарощена сума, тобто сума в кінці терміну;

i – ставка наращування відсотків (десятковий дріб);

n – термін позики.

Формула 1.1 називають формулою наращування по простих відсотках або стисло – формулою простих відсотків, а множник $(1 + ni)$ – множителем наращування простих відсотків.

До наращування по простих відсотках звичайно прибігають при видачі короткострокових позик або у випадках, коли відсотки не приєднуються до суми боргу, а періодично виплачуються.

Якщо термін вимірюється в роках (як це звичайно і буває), то i означає річну процентну ставку. Відповідно кожний рік приносить відсотки в сумі Pi .

Оскільки процентна ставка, як правило, встановлюється в розрахунку за рік, то при терміні позики менше року необхідно визначити, яка частина річного відсотка сплачується кредитору. Аналогічна проблема виникає і у випадках, коли термін позики менше періоду нарахування.

Розглянемо найбільш поширений в практиці випадок – з річними періодами нарахування. Очевидно, що термін позики необов'язково рівний цілому числу літ. Виразимо термін n у вигляді дроби (формула 1.2):

$$n = \frac{t}{k}, \quad (1.2)$$

де t – число днів позики;

K – число днів в році, або тимчасова база нарахування відсотків.

При розрахунку відсотків застосовують дві тимчасові бази: $K = 360$ днів або $K = 365,366$ днів.

Якщо $K = 360$, то одержують звичайні або комерційні відсотки, а при використуванні дійсної тривалості роки (365, 366 днів) розраховують точні відсотки.

Число днів позики також можна зміряти приблизно і точно. В першому випадку тривалість позики визначається з умови, згідно якій будь-який місяць приймається рівним 30 дням. У свою чергу точне число днів позики визначається шляхом підрахунку числа днів між датою видачі позики і датою її погашення. День видачі і день погашення вважаються за один день.

Отже, можливі і застосовуються на практиці три варіанти розрахунку простих відсотків.

Точні відсотки з точним числом днів позики. Цей варіант, природно, дає найточніші результати. Даний спосіб застосовується центральними банками багатьох країн і крупними комерційними банками, наприклад, у Великобританії, США. В комерційних документах він позначається як 365/365 або АСТ/АСТ.

Звичайні відсотки з точним числом днів позики. Цей метод, іноді називають банківським, поширений у Франції, Бельгії, Швейцарії. Він позначається, як 365/360 або АСТ/360. Цей варіант дає дещо більший результат, ніж застосування точних відсотків. Помітимо, що при числі днів позики, що перевищує 360, даний спосіб призводить до того, що сума нарахованих відсотків буде більше, ніж передбачається річною ставкою.

Звичайні відсотки з наближеним числом днів позики. Такий метод застосовується тоді, коли не вимагається великої точності, наприклад при проміжних розрахунках. Він прийнятий в практиці комерційних банків Німеччини, Швеції, Данії. Метод умовно позначається як 360/360.

Оскільки точне число днів позики в більшості випадків, але не завжди, більше наближеного (в чому легко переконатися, визначивши середнє за рік число днів в місяці, яке дорівнює 30,58), то метод нарахування відсотків з точним числом днів позики звичайно дає більше зростання, ніж з наближеним.

Якщо загальний термін позики захоплює два суміжні календарні роки і є необхідність в розподілі суми відсотків між ними (наприклад, при визначенні річних сум доходу і т.д.), то загальна сума нарахованих простих відсотків складе суму відсотків, отриманих в кожному році.

Нараховані доходи є дебіторською заборгованістю клієнтів перед банком, тому вони обліковуються на активних рахунках.

Нарахування доходів за відсотками в обліку відображають наступною проводкою:

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів(класи рахунків 1,2,3);

Кт Раунки класу 6 «Доходи».

На відсоткові доходи банку за операціями з борговими цінними паперами впливають власне відсоток, а також амортизація дисконту чи премії.

Амортизація дисконту чи премії – це розподіл дисконту або премії протягом періоду з дати придбання боргових цінних паперів до моменту їх погашення.

Дисконт – це різниця між номіналом цінних паперів і ціною придбання, якщо остання нижча від номіналу. Сума дисконту в разі купівлі цінних паперів враховується як елемент ціни придбання на рахунку «неамортизований дисконт за борговими цінними паперами». Фактично банк одержує суму дисконту при погашенні облігацій.

Премія – це перевищення ринкової вартості (вартості придбання) над його номінальною вартістю без урахування нарахованих на момент придбання відсотків.

Операції з борговими цінними паперами потребують щомісячного

відображення в обліку:

- нарахованих відсотків;
- амортизація дисконту чи премії.

Амортизація дисконту збільшує відсотковий дохід (Кт60-61) за операціями з борговими цінними паперами, а амортизація премії зменшує його(Дт60-61). Для розрахунку амортизації використовують метод ефективної ставки відсотка.

Відсоткові доходи в ПАТ «ПУМБ» складаються з таких основних статей:

- кредити клієнтам;
- цінні папери, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід;
- кошти в інших банках;
- інші відсоткові доходи.

Залежно від видів послуг які надаються банки визнають доходи у вигляді відсотків, роялті та дивідендів. Умовою визнання відсотків і роялті є імовірність отримання банком економічної вигоди, а дивідендів – достовірно оцінений дохід.

Нарахування процентних доходів в іноземній валюті здійснюється звикористанням технічних рахунків валютної позиції: 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів», 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів». Так, наприклад, при нарахуванні доходів в іноземній валюті здійснюються наступні проводки:

Дт Рахунки за нарахованими доходами класу 1,2,3;

Кт Рахунок 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Одночасно на суму вартості іноземної валюти у гривнях здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт Рахунок 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» ;

Кт Рахунки для обліку доходів за розділом 60-61 «Відсоткові доходи».

У разі непогашення боржником заборгованості за нарахованими доходами у строк, передбачений угодою несплачені у строк суми починають обліковуватися наступного робочого дня такими записами:

Дт Рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів;

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів.

У разі часткового або повного погашення контрагентом (поручителем) заборгованості за нарахованими доходами, що обліковуються на рахунках прострочених нарахованих доходів, виконується така проводка:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки;

Кт Рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за класами.

Нараховані та не отримані процентні доходи банк оцінює на зменшення корисності в складі відповідного фінансового інструменту.

Визнання процентного доходу за фінансовим активом, вартість якого зменшилася внаслідок зменшення його корисності, має здійснюватися із використанням ефективної ставки відсотка, що застосовувалася під час дисконтування майбутніх грошових потоків для оцінки збитку від зменшення корисності цього фінансового активу.

Сумнівні нараховані доходи визнаються у випадках, коли банк не має впевненості в їх сплаті, з огляду на незадовільний фінансовий стан боржника та непогашення заборгованості за основним боргом, щодо якого ці доходи нараховуються. Безнадійні нараховані доходи списуються з балансу за рахунок сформованих резервів, коли ймовірність їх сплати практично неможлива (значне погіршення фінансового стану боржника, його збиткова діяльність).

Для відображення в обліку комісійних доходів банку використовуються рахунки 6 класу, розділу 65 «Комісійні доходи». Даний розділ містить три групи рахунків:

– 650 «Комісійні доходи за операціями з банками»;

– 651 «Комісійні доходи за операціями з клієнтами»;

– 652 «Комісійні доходи за операціями з філіями банку».

Методика обліку комісійних доходів залежить від виду послуг пов'язаних з їх одержанням.

Відповідно до правил бухгалтерського обліку доходів і витрат, банк визнає доходи за одноразовими послугами без відображення на рахунках нарахованих доходів, якщо кошти отримані у тому звітному періоді, у якому послуги фактично надаються. Ця операція відображається в обліку такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів;

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів 65 розділу.

Якщо кошти отримані в іноземній валюті:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів;

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів 65 розділу.

Для відображення нарахованих комісійних та інших доходів роблять наступним бухгалтерський запис:

Дт Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування;

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів 65 розділу.

Нарахування комісійних доходів за операціями в іноземній валюті супроводжуються такими проводками:

Дт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування»;

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Одночасно на суму гривневого еквівалента здійснюється така проводка:

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів 65 розділу.

Погашення дебіторської заборгованості перед банком за нарахованими доходами супроводжується проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів;

Кт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування».

Отримання банком коштів за раніше визнаними нарахованими доходами супроводжується проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів;

Кт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування».

У разі отримання коштів у сумі, більшій, ніж визнано за рахунками нарахованих доходів на певну дату, здійснюються такі проводки:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів;

Кт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування», або 3578 «Інші нараховані доходи», Кт 3600 «Доходи майбутніх періодів» (на суму доходів, що отримані авансом та належать до майбутніх звітних періодів).

Банк щомісяця визначає суму доходу, що належить до звітного періоду, здійснюючи такі бухгалтерські проводки:

Дт 3600 «Доходи майбутніх періодів»;

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів 65 розділу, або 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування» чи 3578 «Інші нараховані доходи» (якщо банк визнає доходи згідно з принципом нарахування).

У разі надходження коштів за операціями, за якими визнання доходу та отримання коштів відбувається на дату балансу, здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів;

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів 65 розділу.

Якщо нараховані доходи своєчасно не отримані в обумовлений угодою термін, то наступного робочого дня здійснюються такі проводки:

Дт 3579 «Прострочені інші нараховані доходи»;

Кт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування»,
або 3578 «Інші нараховані доходи».

У випадку часткового або повного погашення контрагентом заборгованості за нарахованими доходами, що обліковуються на рахунках прострочених нарахованих доходів, виконується така бухгалтерська проводка:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів;

Кт 3579 «Прострочені інші нараховані доходи».

У разі втрати ймовірності щодо отримання компенсації за дебіторською заборгованістю за нарахованими та не отриманими доходами (крім процентних доходів за фінансовими інструментами) банк формує резерви, що супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт 7720 «Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами»;

Кт 3599 «Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами».

Банк зменшує або сторнує суму резерву в разі часткового або повного погашення контрагентом (поручителем) дебіторської заборгованості за нарахованими та не отриманими доходами і виконує таку проводку:

Дт 3599 «Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами»;

Кт 7720 «Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами».

Банк здійснює списання дебіторської заборгованості за нарахованими доходами як безнадійної щодо отримання за рахунок сформованих резервів такою бухгалтерською проводкою:

Дт 3599 «Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами»;

Кт 3579 «Прострочені інші нараховані доходи».

Одночасно на суму списаної за рахунок резервів безнадійної дебіторської заборгованості за нарахованими доходами виконується така проводка за позабалансовими рахунками:

Дт 9600 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками», або 9601 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами»;

Кт 9910 «Контррахунок».

Отримання коштів за дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами, що списана за рахунок резервів та обліковується за позабалансовими рахунками, супроводжується такими бухгалтерськими записами:

– якщо безнадійна заборгованість за нарахованими доходами списана за рахунок резерву в поточному році:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші;

Кт 7720 «Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами»;

– якщо безнадійна заборгованість за нарахованими доходами списана за рахунок резерву в минулому році:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші;

Кт 6717 «Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років».

Одночасно на суму отриманих коштів за дебіторською заборгованістю, що списана за рахунок резервів виконується така позабалансова проводка:

Дт 9910 «Контррахунок»;

Кт 9600 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками», або 9601 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за

операціями з клієнтами».

Таку ж позабалансову проводку банк виконує після закінчення строку позовної давності за безнадійною дебіторською заборгованістю, що була списана за рахунок резерву та обліковувалася за позабалансовими рахунками

1.3 Облік результатів від торговельних операцій

Результати від торговельних операцій банку обліковуються за рахунками 6 класу, 62 розділу «Результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу» за такими групами Плану рахунків:

- 620 «Результат від переоцінки»;
- 621 «Результат від операцій купівлі-продажу»;
- 622 «Результат від операцій з фінансовими активами та фінансовими зобов'язаннями».

Всі рахунки, які входять до даної групи є активно – пасивними. За кредитом цих рахунків відображаються прибутки та позитивні курсові різниці від переоцінки, а за дебетом – збитки від торгівлі фінансовими інструментами та негативні курсові різниці від переоцінки.

Валютні операції, це операції, що передбачають [22]:

- перехід права власності на валютні цінності (крім операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України);
- використання валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передачею зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;
- ввезення, вивезення, переказ і пересилку на територію України та за її межі валютних цінностей.

Відповідно до фінансової звітності ПАТ «ПУМБ», банк отримує доходи(збитки) за операціями в іноземній валюті від торгівлі та від курсових

різниць.

Поточними торговельними операціями в іноземній валюті є такі розрахунки[14]:

- між юридичними особами-резидентами і юридичними особами-нерезидентами при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності за торговельними операціями;
- між юридичними особами-резидентами на території України, за умови наявності індивідуальної ліцензії Національного банку України;
- між юридичними особами-нерезидентами та юридичними особами-резидентами через юридичних осіб-резидентів-посередників відповідно до договорів (контрактів, угод), що укладені відповідно до чинного законодавства України;
- інші розрахунки, що здійснюються відповідно до чинного законодавства України;
- операції на міжбанківському валютному ринку України;
- оплата товарів, робіт з використанням чеків та пластикових карток.

У більшості випадків переоцінка валютних статей балансу призводить до утворення специфічного виду доходів та витрат – курсових різниць. Згідно з МСБО 21, курсова різниця – це різниця, яка є наслідком переведення визначеної кількості одиниць однієї валюти в іншу валюту за різними валютними курсами.

В обліку валютні операції відображаються відповідно до їх економічної суті за балансовими та позабалансовими рахунками.

Складовими методиками обліку валютних операцій є [15]:

- курси валют (офіційний чи ринковий курс, за яким була здійснена операція);
- часові періоди (дата операції – дата з якої банк бере на себе зобов'язання придбати або продати актив; дата розрахунку – дата, в якій актив передається банку або банком).

План рахунків є мультивалютним: детальна інформація про валютні

операції відображається з використанням параметру аналітичних рахунків – код валюти (напр. 980 – гривня, 840 – долар США, 978 – Євро).

Бухгалтерський облік операцій в іноземній валюті банки здійснюють у подвійній оцінці: в номінальній сумі іноземної валюти та гривневому еквіваленті за офіційним курсом. Операції в іноземній валюті під час первісного визнання відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням офіційного курсу гривні до іноземних валют на дату здійснення операції і в подальшому підлягають переоцінці.

Курсова різниця від переоцінки балансових монетарних статей в іноземній валюті (за винятком акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, що обліковуються в портфелі на продаж за справедливою вартістю) зараховується на рахунок 6204 «Результат від переоцінки іноземної валюти та банківських металів».

Доходи нараховані, отримані або сплачені в іноземній валюті відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками 6 класу «Доходи» у національній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату їх визнання з використанням технічних рахунків групи 380 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Операції, що використовуються у двох різних валютах, впливають на стан та розмір валютної позиції банку.

Валютна позиція банку – це співвідношення вимог (балансових і позабалансових) та зобов'язань (балансових і позабалансових) банку в кожній іноземній валюті та в кожному банківському металі. При їх рівності позиція вважається закритою (Активи=Зобов'язання), при нерівності – відкритою (Активи≠Зобов'язання). Відкрита валютна позиція може бути довгою (Активи>Зобов'язання) або короткою (Активи<Зобов'язання).

Відкрита валютна позиція банку спричиняє виникнення нереалізованих прибутків або збитків, під яким розуміють результат переоцінки активів і зобов'язань банку в іноземній валюті та банківських металах у зв'язку зі

зміною офіційного валютного курсу, унаслідок якої змінюється вартість цих активів і зобов'язань у національній валюті, а їх вартість в іноземній валюті залишається без змін.

Наприкінці кожного операційного дня суми залишків у гривневому еквіваленті за технічними рахунками 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» та 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» мають бути тотожними.

Банки здійснюють готівкові валютно-обмінні операції, а саме:

- купівля у фізичних осіб резидентів та нерезидентів готівкової іноземної валюти;
- продаж іноземної валюти резидентам за національну валюту;
- конвертацію готівкової іноземної валюти однієї іноземної держави на готівку іноземної валюти іншої.

При купівлі іноземної валюти здійснюють наступні проведення:

- купівля іноземної валюти:

Дт рахунок для обліку готівкових коштів;

Кт 3800;

- продаж національної валюти:

Дт 3801;

Кт рахунки для обліку готівкових коштів.

- виникнення позитивної різниці між гривневим еквівалентом придбаної валюти за офіційним курсом НБУ та вартістю придбання:

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

Кт 6204 «Результат від переоцінки іноземної валюти та банківських металів».

У разі здійснення банком власних безготівкових операцій з купівлі та продажу іноземної валюти в обліку використовуються активні рахунки:

3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної

валюти та банківських металів за рахунок банку»;

3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку».

У разі якщо при купівлі чи продажі валюти дата розрахунку і дата операції не співпадають, то на дату операції валюта відображається на позабалансових рахунках: 9200 «Валюта та банківські метали до отримання за операціями спот»; 9210 «Валюта та банківські метали до відправлення за операціями спот» (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Облік операцій продажу іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку за умовами «спот»

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дт	Кт
Відображення суми вимоги щодо національної валюти до отримання (на дату операції)	9200	99XX
Відображення суми зобов'язання щодо іноземної валюти та банківських металів до відправлення (на дату операції)	99XX	9210
Відображення різниці між вартістю іноземної валюти за курсом продажу та вартістю за офіційним курсом гривні (між датою операції і датою розрахунку):		
у разі позитивного результату переоцінки	3540	6204
у разі від'ємного результату переоцінки	6204	3640
Зворотні проводки на суму купленої національної валюти (на дату розрахунку)	99XX	9200
Зворотні проводки на суму проданої іноземної валюти (на дату розрахунку)	9210	99XX
Зарахування на кореспондентський рахунок отриманої національної валюти	1200,1500,1600	3640
Перерахування покупцю проданої іноземної валюти	3540	1200,1500,1600
Закриття заборгованості від продажу	3640	3801

При обліку операцій з купівлі або продажу іноземної валюти за дорученням клієнтів використовують пасивний рахунок плану рахунків 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі/продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»(табл.1.2).

Основним документом яким проводять дану операцію є заява клієнта.

Таблиця 1.2

Облік продажу іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку
за дорученням клієнтів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дт	Кт
Перерахування клієнтом іноземної валюти на продаж	Пот.рах. в ін.вал.	2900
Перерахування покупцю іноземної валюти з кореспондентського рахунку банку	2900	Пот.рах. в ін.вал.
Зарахування на кореспондентський рахунок банку гривні, що отримана для клієнтів за іноземну валюту	1200,1600,1500	2900
Зарахування національної валюти на рахунок клієнта	2900	2600

Щодо операцій банку за результатами від операцій з цінними паперами, то основні вимоги щодо відображення в бухгалтерському обліку операцій банків за фінансовими інвестиціями встановлено Інструкцію з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України затверджено Постановою Правління Національного банку України від 21.02.2018 № 14.

Договірні відносини і фінансова складова в розрахунках –ось основні ознаки, за якими розпізнаються фінансові інструменти.

Загалом усе різноманіття фінансових інструментів: акції, облігації, інвестиції в державні цінні папери, опціони, ф'ючерси, овердрафти в банку тощо – може бути поділено на три великі групи:

- фінансові активи,
- фінансові зобов'язання,
- інструменти власного капіталу.

Фінансовий актив – це будь-який із таких активів: грошові кошти чи контракт на отримання грошових коштів або інших фінансових активів, чи контракт, що надає право обміняти фінансові інструменти на потенційно вигідних умовах, або інструмент власного капіталу іншого підприємства.

Класичними прикладами фінансових активів є інвестиції в акції та облігації інших підприємств, депозити в банку та дебіторська заборгованість.

Фінансове зобов'язання – це будь-яке з таких зобов'язань: контракт, який зобов'язує передати грошові кошти або інші фінансові інструменти, чи контракт, який зобов'язує обміняти фінансові інструменти на потенційно не вигідних умовах.

Традиційні приклади фінансових зобов'язань – це позики, отримані організацією в тій чи іншій формі (наприклад, за допомогою випуску облігацій або отримання специфічної позики в банку).

Однак існують специфічні фінансові інструменти, які залежно від обставин можуть перетворюватися або у фінансові активи, або у фінансові зобов'язання. Вони називаються похідними інструментами.

Інструмент власного капіталу – це контракт, який свідчить про право на активи після погашення зобов'язань. Як правило, інструмент власного капіталу – це звичайні акції компанії або право на звичайні акції. На практиці облік інструментів власного капіталу простіший, аніж здається на перший погляд.

Фінансові інвестиції банку – це фінансові активи, які утримуються банком з метою збільшення прибутку, зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора.

У бухгалтерського обліку банків України інвестиції в цінні папери класифікуються таким чином [15]:

- фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки;
- фінансові інвестиції в портфелі банку на продаж;
- фінансові інвестиції в портфелі банку до погашення;
- інвестиції в асоційовані компанії та дочірні компанії;
- інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, утримувані для продажу.

До фінансових інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки або збитки, належать боргові

цінніпапери, акції та інші фінансові інвестиції, утримувані в торговому портфелі, іті, що визначені банком як оцінені за справедливою вартістю з відображеннямпереоцінки через прибутки/збитки під час первісного визнання. За своєю характеристикою це є високоліквідні цінні папери, що обертаються на активному ринку.

Банк обліковує в торговому портфелі цінні папери та інші фінансовіінвестиції,що придбані з метою продажу в найближчий час і отриманняприбутку від короткострокових коливань ціни або дилерської маржі, а такожфінансові інвестиції, які під час первісного визнання є частиною портфеляфінансових інструментів, управління якими здійснюється разом, і щодо яких єсвідчення фактичного отримання короткострокового прибутку.

У портфелі банку на продаж обліковуються боргові цінні папери, акціїта інші фінансові інвестиції, що призначені для продажу і не класифікуються якфінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнаннямпереоцінки через прибутки/збитки або фінансові інвестиції в портфелі банку допогашення, а саме:

– боргові цінні папери, які банк не має наміру та/або змоги триматидодати їх погашення або за наявності певних обмежень щодо обліку ціннихпаперів у портфелі до погашення;

– боргові цінні папери, які банк готовий продати у зв'язку зі зміноюринкових процентних ставок або ризиків, потреб ліквідності, наявності й дохідності альтернативних інвестицій, джерел та умов фінансування абозміною валютного ризику;

– акції та інші фінансові інвестиції, за якими неможливо достовірно визначити справедливу вартість.

У портфелі банку до погашенняобліковуються боргові цінні папери зфіксованими платежами або з платежами, що можна визначити, а також зфіксованим строком погашення. Боргові цінні папери відносяться до портфелядо погашення, якщо банк має намір та здатність утримувати їх до

строку погашення. Такі фінансові активи утримуються за амортизованою собівартістю.

Банк не має безперечного наміру утримувати цінні папери до погашення, якщо:

- має намір утримувати цінні папери протягом невизначеного часу;
- готовий продати їх у разі змін ринкових ставок відсотка, ризиків, потреб ліквідності, наявності альтернативних інвестицій і доходу від них, зміни джерел і строків фінансування;
- умови випуску безстрокових боргових цінних паперів передбачають сплату відсотків протягом невизначеного часу (тобто немає фіксованого строку погашення);
- емітент має право погасити цінні папери сумою, значно меншою, ніж їх амортизована собівартість.

Банк не має здатності утримувати цінні папери в портфелі до погашення, якщо:

- не має фінансових ресурсів для фінансування цінних паперів до погашення;
- є юридичне або інше обмеження, яке може перешкодити наміру банку утримувати цінні папери до погашення;
- протягом поточного фінансового року або протягом двох попередніх фінансових років банк продав до дати погашення значну суму інвестицій порівняно із загальною сумою інвестицій, утримуваних до погашення.

Не є порушенням намірів щодо утримування портфеля до погашення, якщо продаж цінних паперів з портфеля до погашення був здійснений у таких випадках:

- не більше ніж за 3 місяці до дати погашення;
- значного погіршення кредитоспроможності емітента;
- реорганізації емітента;
- змін законодавчих або регулятивних вимог;
- значного підвищення регулятивних вимог до капіталу;

- після того, як отримано в основному всю первісну вартість фінансової інвестиції у вигляді планових платежів або передоплати;
- у зв'язку з непередбаченою подією, що відбулася з незалежних від банку причин, яка не повторюється і стосовно якої є докази, що банк не мав змоги її спрогнозувати.

До інвестицій в асоційовані та дочірні компанії відносяться інвестиції до статутних капіталів компаній, які відповідають критеріям визначення асоційованого або дочірнього підприємства.

Асоційоване підприємство – цесуб'єкт господарювання, на який інвестор має суттєвий вплив.

Дочірнє підприємство – суб'єкт господарювання, який контролюється іншим суб'єктом господарювання.

Для обліку купівлі / продажу фінансових інструментів використовують дату операції або дату розрахунку відповідно до облікової політики.

Класифікацію та оцінку фінансових активів банк здійснює виходячи з бізнес-моделі, яку він використовує для управління цими активами, та характеристик грошових потоків, передбачених договором.

Прибуток або збиток під час первісного визнання відображається за рахунками 6 або 7 класу відповідно на суму різниці між справедливою вартістю фінансових інвестицій (крім інвестицій в асоційовані та дочірні компанії) та сумою договору (без урахування витрат на операції) в кореспонденції з рахунками дисконту (премії).

Під час первісного визнання банк відображає в обліку фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки за справедливою вартістю без урахування витрат на операції. Витрати на операції з придбання таких фінансових інвестицій відображаються за рахунками витрат на дату їх здійснення. Усі інші фінансові інвестиції під час первісного визнання оцінюються за справедливою вартістю, до якої додаються витрати на операції.

Зміна справедливої вартості придбаних фінансових інвестицій (крім

фінансових інвестицій, що обліковуються за собівартістю або амортизованою собівартістю) відображається у період між датою операції та датою розрахунку за рахунками класу 6 «Доходи» – для фінансових інвестицій, які обліковуються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки та рахунками капіталу класу 5 «Капітал банку» – для фінансових інвестицій у портфелі на продаж.

Банк за всіма фінансовими інвестиціями, крім тих, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, здійснює аналіз на зменшення їх корисності.

Зменшення корисності цінних паперів – це втрата економічної вигоди, яка спричинена однією або кількома збитковими подіями, які відбулися після первісного визнання цінних паперів і мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки за фінансовим активом або групою фінансових активів.

Зменшення корисності визначається на кожну дату балансу шляхом формування оціночних резервів, якщо є об'єктивні докази подій, що мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки за фінансовими інвестиціями.

Фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки або збитки, відображаються за балансовими рахунками таких груп Плану рахунків:

- 140 «Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку»;
- 300 «Акції та інші фінансові інвестиції, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»;
- 301 «Боргові цінні папери в торговому портфелі банку».

Аналітичний облік цінних паперів за балансовими рахунками груп 140, 300 та 301 ведеться в розрізі їх емітентів та випусків.

Нагадаємо, що методика обліку операцій з придбання і продажу фінансових інвестицій залежить від обраного банком методу: за датою операції – це дата, з якої банк зобов'язується придбати або продати актив чи за датою розрахунку; чи дата розрахунку – це дата, з якої актив

передається банку (визнається активом банку) або передається банком (припинення визнання активу).

Якщо банк використовує метод обліку фінансових інвестицій за датою операції, то придбання фінансових інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки відображається в бухгалтерському обліку відповідно до таблиці 1.3 [36]:

Таблиця 1.3

Облік придбання фінансових активів за борговими цінними паперами

№	Дебет	Кредит	Примітка
1	Рах. для обліку фін. активу	Рах для обліку кред. заборг.	На суму номіналу
2	Рах. для обліку премії	Рах. для обліку кред. зб.	На суму премії
3	Рах. для обліку кред. заборг.	Рах для обліку дисконту	На суму дисконту
4	Рах для обліку нарах. процентних доходів	Рах. для обліку кред. зб.	На суму накопичених процентів

Усі фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки або збитки, підлягають переоцінці в разі зміни їх справедливої вартості, але не рідше одного разу на місяць.

Результат переоцінки відображається за активно-пасивним рахунком 6201 «Результат від переоцінки інших похідних фінансових інструментів» в кореспонденції з рахунками переоцінки. При цьому виконуються бухгалтерські проводки наведені в таблиці 1.4.

Банк на дату розрахунку за операцією з придбання фінансових активів, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, на суму вартості придбання фінансового активу, здійснює бухгалтерську проводку наведену нижче:

Дт Рахунки для обліку кредиторської заборгованості;

Кт Рах. для обліку гр. коштів і банківських металів, рах.клієнтів.

Таблиця 1.4

Облік результатів від переоцінки

№	Дебет	Кредит	Примітка
1	Рахунки для обліку переоцінки	Рахунки для обліку результату від операцій з фінансовими активами	На суму дооцінки
2	Рахунки для обліку результату від операцій із фінансовими активами	Рахунки для обліку переоцінки	На суму уцінки

Щодо обліку інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, то первісно банк визнає їх за собівартістю з подальшим їх обліком за однією з таких оцінок:

- 1) за собівартістю;
- 2) за справедливою вартістю;
- 3) за методом участі в капіталі.

Банк визнає дивіденди, отримані від дочірнього або асоційованого підприємства в складі прибутку чи збитку, коли встановлено право на їх отримання.

Після первісного визнання банк переглядає на зменшення корисності інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, які обліковуються за собівартістю або за методом участі в капіталі.

Банк на дату отримання суттєвого впливу або контролю відображає в бухгалтерському обліку інвестиції в асоційовані та дочірні компанії такою бухгалтерською проводкою (табл.1.5).

Отримання дивідендного доходу за інвестиціями в асоційовані та дочірні компанії в бухгалтерському обліку відображають проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів;

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів за інвестиціями в асоційовані та дочірні компанії.

Таблиця 1.5

Обліку інвестиції в асоційовані та дочірні компанії

Дебет	Кредит	Примітка
Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані та дочірні компанії	Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів	На суму вартості придбання

Банк визнає зменшення корисності інвестицій у асоційовані та дочірні компанії за наявності об'єктивних доказів, що свідчать про зменшення їх корисності, на суму різниці між балансовою вартістю та сумою її очікуваного відшкодування (більша з двох оцінок: вартості використання та справедливої вартості за вирахуванням витрат на продаж).

Банк у разі зменшення корисності інвестицій в асоційовані та дочірні компанії здійснює таку бухгалтерську проводку:

Дт Рахунки для обліку витрат від інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, що обліковуються за методом участі в капіталі;

Кт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані та дочірні компанії.

Відновлення корисності банк визнає в разі збільшення суми очікуваного відшкодування та здійснює зворотню проводку на суму відновлення корисності.

Підсумовуючі перший розділ можна відмітити, що система бухгалтерського обліку доходів банку – це основа всієї системи управління, оскільки саме тут накопичується вся інформація про фактичні доходи, відображається кругообіг ресурсів у процесі його діяльності.

2 ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ БАНКУ ПАТ «ПУМБ»

2.1 Організаційно-економічна характеристика банку

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК» було засновано 20 листопада 1991 року. Банк розпочав свою діяльність у квітні 1992 року. Банк надає повний спектр банківських послуг, включаючи залучення депозитів та надання кредитів, інвестування в цінні папери, платіжне обслуговування в Україні та переказ коштів за кордон, операції з обміну валют, випуск та процесинг операцій з платіжними картками.

Банк є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з 2 вересня 1999 року (реєстраційне свідоцтво № 102 від 6 листопада 2012 року), що діє відповідно до Закону України № 2740-III «Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб». Фонд гарантування вкладів фізичних осіб забезпечує повернення вкладникам депозитів до 200 тисяч гривень на одну особу (у 2017 році – 200 тисяч гривень).

Акціонерами Банку є «СКМ ФІНАНС» (92,2% акціонерного капіталу), SCM HOLDINGS LIMITED (Кіпр) (7,7% акціонерного капіталу) та фізична особа (0,1% акціонерного капіталу).

Фактичний контроль Банку здійснює громадянин України пан Р.Л. Ахметов.

Юридична адреса Банку: вул. Андріївська, 4, м. Київ, Україна. Станом на 31 грудня 2018 року Банк мав 6 регіональних центрів та 175 відділень в Україні (на 31 грудня 2017 року – 6 регіональних центрів та 158 відділення в Україні).

В грудні 2018 року назва Банку була змінена на АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК» та

його організаційно-правова форма була змінена з публічного акціонерного товариства на приватне акціонерне товариство.

ПУМБ є універсальним банком, який уже майже двадцять шість років працює на українському фінансовому ринку і обслуговує великі та середні підприємства, підприємства малого та середнього бізнесу, приватних осіб.

ПУМБ включено до групи найбільших банківських установ країни згідно з класифікацією Національного банку України. ПУМБ входить до ТОП-10 українських банків за ключовими фінансовими показниками, такими як обсяги активів, розмір власного капіталу, обсягу коштів корпоративних клієнтів, кредитного портфелю та обсягів коштів приватних клієнтів, та інших.

Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» та на підставі отриманих від Національного банку України банківських ліцензій та письмових дозволів ПУМБ здійснює такі види діяльності:

- приймає вклади (депозити) від юридичних та фізичних осіб;
- відкриває та супроводжує поточні рахунки банків та клієнтів;
- розміщує залучені кошти від свого імені та на власний ризик;
- надає гарантії, поручительства та інші зобов'язання від третіх осіб;
- надає послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей та документів;
- випускає, купує, продає і обслуговує чеки, векселі та інші оборотні платіжні інструменти;
- випускає банківські платіжні картки і здійснює операції з використанням цих карток;
- здійснює операції з валютними цінностями;
- здійснює операції купівлі та продажу цінних паперів від свого імені та за дорученням клієнтів;
- емітує власні цінні папери;
- здійснює інвестиції у статутні фонди та акції інших юридичних осіб;
- здійснює депозитарну діяльність і діяльність з ведення реєстрів

власників іменних цінних паперів.

Органами управління банку є:

- Загальні збори акціонерів – вищий орган управління;
- Спостережна рада – наглядовий орган;
- Правління – виконавчий орган.

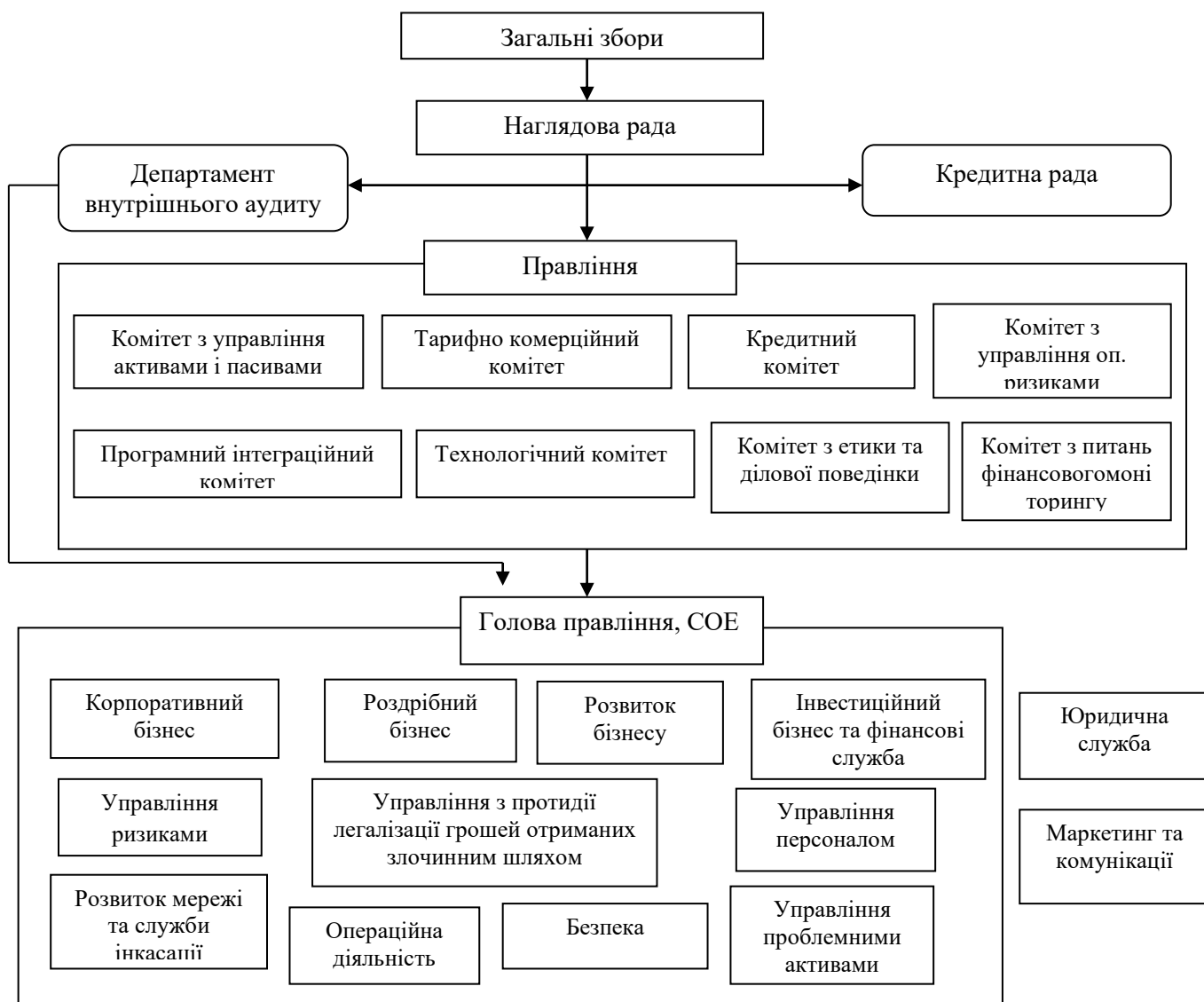


Рис. 2.1 Організаційна структура банку

З метою розподілу сфер відповідальності і максимізації ефективності роботи банку в усіх напрямках в ПУМБ функціонує 7 комітетів:

- комітет з управління активами та пасивами.

- тарифно-комерційний комітет.
- кредитний комітет.
- комітет з управління операційними ризиками.
- програмний інтеграційний комітет.
- технологічний комітет.
- комітет з етики та ділової поведінки.
- комітет з питань фінансового контролю.

Таблиця 2.1

Фінансово-економічна характеристика ПАТ «ПУМБ»

Показники	2016	2017	2018	Структура,%			Абс.відх.		Відносн.,%	
				2016	2017	2018	2017	2018	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Загальні доходи	6891	7560	9090	100	100	100	668	1530	110	120
Відсоткові, тис.грн	5045	5178	6574	73	68	72	132	1396	103	127
Кредити тис.грн:	4351	4030	5118	86	78	78	-320	1088	93	127
юр.ос.	3251	2647	2538	75	66	50	-604	-108	81	96
фіз.ос.	1099	1383	2579	25	34	50	283	1196	126	187
Кошти в інших банках, тис.грн	85	69	130	2	1	2	-15	61	81	188
ЦП СП СД тис.грн	550	1045	1283	11	20	20	495	237	190	123
ЦП СВ Пр/Зб тис.грн	58	32	30	1,2	0,6	0,5	-26	-1	55	96
Фінансовий лізинг, тис.грн	-	-	10	-	-	0,2	-	10	-	100
Комісійні, тис.грн	1329	1643	1988	19	22	22	314	345	124	121
торгові, тис.грн	407	385	405	6	5	4	-21	20	95	105
інші доходи, тис.грн	109	353	122	2	5	1	243	-231	322	35
Загальні витрати	6444	6676	6759	100	100	100	232	82	104	101
відсоткові тис.грн	2913	2153	2451	45	32	36	-760	298	74	114
комісійні тис.грн	348	459	483	5	7	7	111	23	132	105
резерв під надані кредити тис.грн	1342	1156	455	21	17	7	-185	-701	86	39
операційні тис.грн	1839	2906	3369	29	44	50	1066	462	158	116
Прибуток, тис.грн	367	717	2008	-	-	-	350	1291	195	280

Загальна фінансово-економічна характеристика банку за період з 2016 по 2018 роки свідчить про те, що загальні доходи зросли у 2017 порівняно з 2016 р. на 10%, а в 2018 р. порівняно з 2017р. доходи зросли ще на 10%. Темпи росту загальних витрат банку в 2017 р. порівняно з попереднім роком становили 4%, а у 2018р. цей показник знизився на 3%.

Відповідно до таблиці 2.1 найбільшу питому вагу в загальній частці доходів займають відсоткові доходи, їх частка за аналізований період тримається на рівні 72% із незначним коливаннями; частка комісійних доходів на 2017р. становила 22%, та тримається на цьому ж рівні у 2018р. Частка доходів від торговельних операцій від загальної суми доходу за 2016-2018рр. становить відповідно 6%, 5%, 4%. Щодо динаміки цих доходів, то у 2017р. вони становили 385402тис.грн., що на 21727тис.грн. менше за 2016 рік, у 2018р. темп приросту доходів за торговими доходами збільшились і становили 5%.

Відповідно до таблиці 2.1 провівши додаткові розрахунки було встановлено, що за 2018 рік Банк заробив 4 123 млн. гривень чистого процентного доходу, що на 1 098 млн. гривень більше, ніж у 2017 році (або +36,3%):

- за рахунок зростання обсягу кредитів, наданих фізичним особам;
- завдяки проведенню активної роботи з проблемним портфелем;
- через зростання обсягу портфеля цінних паперів;
- за рахунок погашення зобов'язань по єврооблігаціям.

Чистий комісійний дохід Банку за 2018 рік склав 1 505 млн. гривень, що на 321 млн. гривень вище показника 2017 року. Цей результат був забезпечений зростанням доходів за всіма видами комісійного доходу.

Торговий та інший дохід Банку зменшився на 210 млн. грн. до 528 млн. гривень, що, в основному, відбулося через зменшення іншого доходу (отримані штрафи та пені).

Що стосується витрат банку, то можна відмітити значне зростання частки операційних витрат, у 2016 р. на 29%, у 2017р. на 44%, у 2018% на рівні 50%. На 2017 рік порівняно з 2016р. операційні витрати становили 1066912 тис.грн., а в 2018 цей показник знизився на 604143тис.грн.

Частка відсоткових витрат за 2016-2018роки становить відповідно 45%, 32%, 36%. Щодо динаміки, то у 2017році відсоткові витрати знизились на 26%, так на 2016р. вони становили 2913481тис.грн., у 2017 році цей показник

знизився на 185847 тис.грн , на 2018 рік відсоткові витрати склали 2451479тис.грн., що на 14% більше ніж за попередній рік.

Операційні витрати Банку в 2018 році зросли на 463 млн. гривень і склали 3 370 млн. гривень.

Позитивним є те, що знизилась відрахування в резерви під надані кредити, так у 2016 році ця сума складала 1342526 тис.грн. , у 2017 році ця сума зменшилась на 185847тис.грн. і складала 1156679тис.грн., а в 2018 рівень витрат на резерви впав на 61% і сума становила 455305 тис.грн.

Таким чином, за підсумками 2018 року, Банк отримав чистий прибуток у розмірі 2 009 млн. гривень, що у 2,8 рази перевищує результат минулого року (717 млн. гривень).

Отже, в цілому по банку спостерігається позитивна динаміка, а саме діяльність баку яка спрямована на максимізацію доходів та мінімізацію витрат.

2.2 Загальний підхід до обліку та аналізу доходів банку

Своєчасно відображати облікові операції в банку, зокрема безпомилково вести обліковоаналітичну роботу з відображення доходів банку, своєчасно складати та подавати звітність є необхідністю для банків для їх стабільності та функціонування.

Відповідно до міжнародних та національних стандартів головний принцип яким керується ПАТ «ПУМБ» при обліку доходів і витрат є принцип нарахування, суть якого полягає в тому, що доходи відображаються в обліку в момент їх виникнення, а не в момент надходження коштів.

Дохід за видами діяльності банк обліковує окремо. У плані рахунків для відображення доходів у бухгалтерському обліку передбачені рахунки [31]:

- 60 – 61 Процентні доходи;
- 62 Результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу;
- 63 Інші операційні доходи;
- 64 Інші доходи;
- 65 Комісійні доходи;
- 67 Повернення списаних активів.

Згідно правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банк може на власний розсуд використовувати аналітичні рахунки.

ПАТ «ПУМБ» відповідно до облікової політики для відображення в бухгалтерському обліку операцій з отримання доходів використовує рахунки дебіторської, кредиторської заборгованості класів 1 “Казначейські та міжбанківські операції”, 2 “Операції з клієнтами”, 3 “Операції з цінними паперами та інші активи і зобов’язання”:

Банк відображає в бухгалтерському обліку нараховані доходи за відповідними рахунками класу 3 “Операції з цінними паперами та інші активи і зобов’язання” Плану рахунків у кореспонденції з рахунками класів 6 “Доходи”.

Розгляне на прикладі ПАТ «ПУМБ» як банк нараховує комісійні доходи за касове обслуговування:

Дт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування»;

Кт 6510 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів».

Рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами (2018, 2028, 2038, 2068, 2078, 2088, 2108, 2118, 2128, 2138, 2208, 2228, 2238, 2607, 2627, 2657) є активними. За дебетом цих рахунків проводяться суми нарахованих доходів, а за кредитом – суми нарахованих доходів під час їх отримання; суми, що перераховані на рахунок прострочених нарахованих доходів.

У день виникнення в банку зобов’язання з кредитування (зобов’язання банку надати клієнту кредит на певних умовах) банк відображає суму

зобов'язання на позабалансових рахунках такою бухгалтерською проводкою:

Дт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам» ;

Кт 9900 «Контрагунок».

Зобов'язання з кредитування банк визнає за позабалансовими рахунками до часу його погашення або закінчення строку виконання.

Нарахування процентів за наданими кредитами здійснюється за номінальною процентною ставкою, яка передбачена умовами договору, і відображається за рахунками з обліку нарахованих доходів. Умови нарахування та сплати процентів за наданими банком кредитами, а також неустойки в разі порушення боржником зобов'язання визначаються договором між банком і контрагентом згідно з вимогами законодавства України.

Амортизація дисконту (премії) за кредитами здійснюється одночасно з нарахуванням процентів. Будь-які різниці, що виникають між сумою визнаних за ефективною ставкою відсотка процентних доходів та нарахованих за номінальною процентною ставкою доходів за кредитами, наданими за номінальною вартістю, відображаються за рахунками з обліку неамортизованого дисконту (премії) у кореспонденції з рахунками з обліку процентних доходів[24].

Під час нарахування процентних доходів в національній валюті ПАТ «ПУМБ» здійснює такі проводки:

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами 2068, 2088, 2108, 2118, 2128, 2138, 2208, 2228, 2238, 2607, 2627, 2657;

Кт Рахунки для обліку процентних доходів 6026, 6029, 6030, 6031, 6032, 6033, 6042, 6043, 6046.

Амортизація дисконту за наданими кредитами супроводжується такими проводками:

Дт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами 2066, 2076, 2086, 2106, 2116, 2126, 2136, 2206, 2236;

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами

6026, 6029, 6030, 6031, 6032, 6033, 6042, 6043, 6046.

У випадку амортизації премії за наданими кредитами виконуються наступні проводки:

Дт Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами 6026, 6029, 6030, 6031, 6032, 6033, 6042, 6043, 6046;

Кт Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами 2065, 2085, 2105, 2115, 2125, 2135, 2205, 2235.

Під час отримання банком коштів за раніше визнаними нарахованими доходами в національній чи іноземній валюті виконуються такі бухгалтерські записи:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620 та інші;

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами 2068, 2078, 2088, 2108, 2118, 2128, 2138, 2208, 2228, 2238, 2607, 2627, 2657.

Для виявлення резервів зростання прибутковості банківської діяльності як джерела формування банківського капіталу, що забезпечує стабільність фінансового стану банку, здійснюється комплексний аналіз його доходів і витрат. Завданням такого аналізу є:

- визначення постатейної структури доходів і витрат та їх динаміки;
- оцінка виконання фінансового плану або бізнес-плану за показниками доходів і витрат;
- виявлення факторів та визначення ступеня їх впливу на зміну доходів і витрат;
- коефіцієнтний аналіз доходів і витрат;
- аналіз і оцінка рівня доходності банку та розроблення заходів щодо використання резервів підвищення прибутковості банківської діяльності;
- аналіз та оцінка співвідношення активів, пасивів, доходів і витрат з метою прогнозування фінансового стану комерційного банку.

Метою аналізу є оцінка поточного стану доходності, розробка рекомендацій щодо поліпшення ситуації яка склалася.

Звіт про фінансові результати є вираженням результатів роботи банку за певний період, тому аналіз доходів і витрат ґрунтується на базі даних саме цієї звітності.

Інформаційне забезпечення аналізу доходів формується відповідно до завдань, які необхідно вирішити. Так, наприклад, правову інформацію містять закони України, які регламентують діяльність банківської системи; під директивною інформацією розуміють постанови Кабінету Міністрів України, постанови і накази Міністерства фінансів України, Національного банку України, інших міністерств та відомств, виконання яких є обов'язковим для банків; нормативно-довідкова інформація має рекомендований характер, і не є обов'язкова для застосування. Джерелами інформації можуть виступати рекомендації щодо організації і методики фінансового аналізу діяльності банків, за допомогою якої аналітик визначає оптимальний шлях вирішення завдань аналізу [13].

Фінансовий план є джерелом планової інформації про очікувані доходи звітного періоду. Ця інформація застосовується як база порівняння фактичних показників з їх плановими значеннями для оцінки виконання плану в цілому за доходами, за складом і структурою, а також при проведенні факторного аналізу. Основними джерелами облікової інформації є дані облікової та статистичної звітності. Під обліковою звітністю розуміють фінансову звітність банку, і як вже зазначалось раніше основними фінансовим звітом для аналізу доходів є звіт про фінансові результати. Облікова інформація отримується за допомогою методів суцільного безперервного спостереження, обов'язкового документування та систематизації на окремих рахунках. Статистична інформація використовується для дослідження окремих фінансово-господарських ситуацій, наслідком яких є суттєві відхилення отриманих доходів від очікуваних значень.

Розрізняють такі види аналізу [1]:

– горизонтальний(терндовий) – порівняння показників звітного

періоду з попередніми показниками;

- вертикальний(структурний) – визначення структури окремих видів, груп або напрямів доходів і витрат з визначенням впливу кожного чинника на результат у цілому;

- порівняльний аналіз – порівняльний аналіз показників банку з показниками банками-конкурентами; порівняльний аналіз показників окремих структурних підрозділів та центрів відповідальності; порівняльний аналіз звітних та планових показників;

- аналіз коефіцієнтів: чиста відсоткова(невідсоткова) маржа, коефіцієнт дієздатності, показники дохідності банку тощо;

- факторний аналіз доходів: аналіз відсоткових доходів, аналіз комісійних доходів, аналіз результатів від торгівельних операцій.

В ПАТ «ПУМБ» широко використовують такі види аналізу як горизонтальний, вертикальний аналіз та аналіз коефіцієнтів.

Аналіз структури доходів може бути кількісним та якісним. При кількісному аналізі визначаються основні напрямки доходів, при якісному – питома вага кожного напрямку, за яким можна встановити їх значення в загальних доходах. Завдання структурного аналізу такі: виявлення основних факторів дохідності банку; дослідження цільового ринку банківських послуг, які відповідають основним факторам дохідності; виявлення можливості збереження цих джерел доходу в майбутньому; визначення ступеня стабільності доходу.

Після проведення аналізу доходів за укрупненими статтями ПАТ «ПУМБ» зосереджуються на вивченні структури доходів, що формують статтю, яка займає найбільшу питому вагу в загальному обсязі доходів.

Для аналізу динаміки доходів банком визначається приріст показників відносно минулого періоду та відносно плану, бо зіставлення лише з минулими показниками свідчить про низьку якість управління банком.

Для банку важливим інструментом аналізу динаміки показників доходів є проведення факторного аналізу, для з'ясування статей доходів, які

найбільше впливають на зміну їх обсягів, необхідно визначити ступінь впливу окремої статті на зміну загального обсягу. При цьому ПАТ «ПУМБ» ставить завдання не тільки виявити факт і розмір відхилення від минулого періоду, а й встановити його причини. Сума негативних впливів конкретних факторів враховують як резерв можливого збільшення або зменшення результативного показника.

На обсяг відсоткових доходів найбільшою мірою впливають залишки за виданими кредитами та ставка відсотка. А факторний аналіз дасть змогу виявити який з факторів впливає найбільше впливає на величину відсоткового доходу.

Основними методами, факторного аналізу є методи ланцюгових підстановок, абсолютних та відносних різниць.

При необхідності банк проводить оцінку діяльності за допомогою показників дзеркального аналізу доходів і витрат. Наявність дзеркальних статей у дохідних та витратних статтях у звіті про фінансові результати дає можливість спів ставити їх один з одним та робити висновки щодо ефективності застосування того чи іншого фінансового інструменту.

Розраховані показники при дзеркальному аналізі дає змогу виявити питому вагу та ступінь впливу кожного джерела прибутків на загальну суму прибутку.

До найвідоміших та найпоширеніших інструментів фінансової звітності відноситься коефіцієнтний аналіз. Коефіцієнти дозволяють вивчити взаємозв'язки між різними елементами фінансової звітності шляхом подання інформації у зручній для обробки формі.

При використанні цього методу аналізу необхідно пам'ятати, що аналітичне значення показника залежить від наявності змістовного зв'язка між порівнювальними статтями. Ще однією особливістю даного виду аналізу є те, що коефіцієнти можуть нейтралізувати або доповнювати один одного.

В таблиці 2.2 наведені основні показники за якими ПАТ «ПУМБ» проводить аналіз дохідності.

Таблиця 2.2

Основні показники коефіцієнтного аналізу доходів

Показник	Формула	Примітки
Середня відсоткова ставка	$P_{Co} = \frac{ПД}{НК + ЦП} \times 100\%$	ПД-відсотковий дохід; НК-надані кредити; ЦП-цінні папери
Коефіцієнт дієздатності	$K_d = \frac{Витрати}{Доходи}$	Прогнозний інструмент для оцінювання стабільної діяльності банку
Загальний рівень рентабельності	$K_1 = \frac{Прибуток}{Доходи}$	Розмір прибутку на 1грн.доходу
Чиста відсоткова маржа	$K_3 = \frac{\%доходи - \%Витрати}{Активи}$	Рівень дохідності активів від відсоткової різниці
Чистий серед	$K_4 = \frac{Vo}{Пн} - \frac{Vc}{Дп}$	Рівень дохідності активів від відсоткових операцій. Vo(с)-відсотки отримані(сплачені); Пн-позика надана; Дп-депозити залучені
Інший операційний дохід	$K_5 = \frac{Ді}{Активи}$	Рівень дохідності активів від інших операцій банку
Продуктивність праці	$K_7 = \frac{Доходи}{СП}$	Рівень доходу на одного середньорічного працівника(СП)

Також при аналізі доходів банку треба мати на увазі, що відсоткові доходи можуть бути оптимізовані в межах зовнішніх обмежень таких як: конкурентні, ресурсні, соціальні та інші обмеження, а також обмежень за якістю, відповідно до цього частка прострочених кредитів не може перевищувати 2-5% у структурі доходів.

Непроцентні комісійні доходи є за сутністю відшкодувальними, тобто повинні відповідати затратам та якості операції, а їх надмірне зростання означає втрату якості банківського управління.

Непроцентні торговельні доходи сформовані короткостроковим коливанням котирувань активів, є наслідком банківських угод, що не притаманні та дуже ризикові для банків. Тому питома вага цих доходів має бути обмежена через їх нестабільність, і їх максимізація не передбачається.

Тож, незважаючи на важливість приросту кількісних показників, для

управління дохідністю комерційного банку велике значення мають якісні параметри доходів, що обов'язково має бути враховано під час напрацювання пріоритетів управлінських рішень щодо прибутковості банку.

2.3 Аналіз обсягів, динаміки та структури доходів банку

Перш ніж розпочати аналіз доходів банку, вважаємо за доцільне провести аналіз активних операцій банку, які є джерелом доходів банку. А розпочати слід з аналізу динаміки та структури активів банку на основі звіту про фінансовий стан.

Таблиця 2.3

Аналіз динаміки та структури активів ПАТ «ПУМБ»

Показники	2016	2017	2018	Структура, %			Абсол. відх.		Відносн. відх, %	
				2016	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Готівка, тис. грн	2375	2678	2686,8	5	6	5	302	8	113	100
Зб. Інших банків тис. грн	5561	5547	5594,2	12	12	11	-14	46	100	101
ЦПза СВ через Пр/Зб тис. грн	277	162	93,2	1	0,4	0,2	-114	-69	59	57
ЦП наявні для продажу тис. грн	9132	10233	11560	20	22	23	1100	1327	112	113
Кредити тис. грн	24755	25427	27244	56	55	55	671	1817	103	107
Поточн. актив з под. на приб. тис. грн	45	2	-	0,1	0,01	0	-43	-2	5	0
Інші активи тис. грн	528	697	631	1	2	1	168	-65	132	91
Основні засоби, тис. грн	1399	1403	1487	3	3	3	3890	84357	100	106
Нематеріальні активи, тис. грн	287	300	567	1	1	1	12	267	104	189
Відстроч. под. а ктиви тис. грн	187	12	-	0,4	0,03	0	-175	-12	7	-
Всього активів тис. грн	44552	46463	49865	100	100	100	1911	3401	104	107

Загальні активи банку відповідно до таблиці 2.3 на 31 грудня 2018 року склали 49 865 млн. гривень, що на 3 401 млн. гривень більше показника минулого року.

Корпоративний кредитний портфель до вирахування очікуваних кредитних збитків скоротився на 270 млн. гривень до 25 054 млн. гривень. Обсяг резервів під зменшення корисності корпоративних позик збільшився на 645 млн. гривень до 6 146 млн. гривень.

Роздрібний кредитний портфель до вирахування очікуваних кредитних збитків збільшився на 3 713 млн. гривень до 11 562 млн. гривень. Обсяг резервів під зменшення корисності роздрібних позик збільшився на 981 млн. гривень до 3 226 млн. гривень.

Активи Банку на 31 грудня 2018 року мали наступну структуру:

- кредити клієнтам – 54,6% (на 31 грудня 2017 – 54,7%);
- грошові кошти, кошти в Національному банку України і заборгованість інших банків – 16,6% (на 31 грудня 2017 – 17,7%);
- портфель цінних паперів – 23,4% (на 31 грудня 2017 – 22,4%);
- основні засоби, інвестиційна нерухомість, нематеріальні активи та право користування активами – 4,1% (на 31 грудня 2017 – 3,7%);
- інші активи – 1,3% (на 31 грудня 2017 – 1,5%).

Дані таблиці 2.3 свідчать про зростання загальних активів за аналізований період на 3%. У свою чергу спостерігається зростання кредитного портфеля на 4% у 2018р. порівняно з 2017р., що свідчить про розширення банком кредитної діяльності.

Найбільшу частку серед активів банку займаються надані кредити та цінні папери наявні для продажу, їх частка у структурі на 2018 р. становить відповідно 55% та 23%. За даними показниками спостерігається тенденція до зростання. Так на 2018р. приріст цінних паперів наявних для продажу становили 13%, а у 2017р. 12%.

Заборгованість інших банків на 2018р. займає 11% серед загальної вартості активів і темпи приросту становить 1% порівняно з минулим роком,

це є добре, бо це актив за яким банк отримує доходи у вигляді відсотків.

Кошти в банках за станом на 31 грудня 2018 року склали 5 594 млн. гривень, що на 47 млн. гривень більше обсягу на 31 грудня 2017 року (+0,8%). Процентний дохід за міжбанківськими операціями за 2018 рік склав 131 млн. гривень (2,0% всього процентного доходу), і в порівнянні з 2017 роком збільшився на 61 млн. гривень (+87,9%).

Структура активів на кінець 2018 року характеризувалася збільшенням частки цінних паперів (з 22,4% до 23,4%).

Щодо готівки в касі та на рахунках, то до цього показника не можна застосовувати формулу «чим більше-тим краще», адже ці кошти здебільшого не приносять банків доходу, і тому їх питома вага в сумарних активах є незначною і становить на рівні 5%.

Підбиваючи підсумок, можна сказати, що динаміка, склад і структура активів відповідає основним принципам і напрямкам розвитку банку.

З метою виявлення ролі кожного виду активів та тенденцій, що складаються під час їх формування, було проаналізовано динаміку і структуру дохідних і недохідних активів. Цей зроблено на основі таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз динаміки та структури дохідних та недохідних активів ПАТ
«ПУМБ»

Показники	2016	2017	2018	Структура, %			Абс. відх.		Відносн. відх., %	
				2016	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Дохідні активи тис.грн	39728	41370	44492	89	89	89	1642	3121	104	108
Недохідні активи тис.грн	4824	5093	5372	11	11	11	268	279	106	105
Разом тис.грн	44552	46463	49865	100	100	100	1911	3401	104	107

Відповідно до таблиці 2.4 дохідні активи в структурі активів банку займають 89%, а не дохідні 11%. Структура активів протягом 2016-2018рр. є

незмінною. Щодо динаміки, то спостерігається тенденція до збільшення дохідних активів, так у 2017р. їх темпи приросту становили 4%, а в 2018р. – 8%, та зменшення недохідних активів, у 2017р. темп приросту становив 6%, а в 2018 знизився і дорівнював 5%.

Отже, зміни, що характеризують ці активи свідчать про їх високу якість.

Провівши аналіз активних операцій банку, за допомогою яких банк отримує доходи можна перейти до аналізу банківських доходів, а для оцінювання ефективності банківської діяльності передбачається перегрупування дохідних статей звіту про фінансові результати банку відповідно до типових напрямів доходів: розрізняють процентні доходи, основним джерелом яких є продуктивні активи, та непроцентні доходи банку, що містять комісійні, торговельні, інші операційні та непередбачені доходи.

Таблиця 2.5

Загальна оцінка структури та динаміки доходів

Показники	2016	2017	2018	Структура			Абс.відх.		Відн.відх., %	
				2016	2017	2018	2017	2018	2017	2018
відсоткові доходи, тис. грн.	5045	5178	6574	73	68	72	132	1396	103	127
невідсоткові доходи, тис.грн	1846	2382	2516	27	32	28	536	134	129	106
Всього доходів, тис.грн	6891	7560	9090	100	100	100	668	1530	110	120

Відповідно до таблиці 2.5 загальні доходи мають тенденцію до зростання. Так на 2017 рік порівняно з 2016 роком доходи збільшились на 668741 тис.грн, а на 2018 рік зросли на 1530354 тис.грн, або на 10% порівняно з попереднім періодом.

З таблиці 2.5 видно, що найбільшу частку доходів займають відсоткові

доходи, їх частка за аналізований період становить відповідно 73%, 68% і 72%, а частка невідсоткових доходів від загального рівня доходів становить відповідно 27%, 32%, 28%.

Якщо говорити про динаміку змін за доходами, то спостерігається діяльність банку, що спрямована на збільшення відсоткових доходів, так на 2018 порівняно з 2017 роком відсоткові доходи збільшились на 1396114 тис.грн., або на 27%. В той час як невідсоткові доходи збільшились за 2017 рік на 536411 тис.грн., або на 29%, а на 2018 рік збільшення доходів на 134240 тис.грн., або на 6%.

Як висновок можна сказати, що загальна структура та динаміка банку щодо доходів є позитивною.

Для більш детального аналізу пропонуємо провести постатейний аналіз відсоткових доходів, що дасть зрозуміти, яку саме діяльність проводить банк для отримання відсоткових доходів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз відсоткових доходів ПАТ «ПУМБ»

Показники	2016	2017	2018	Структура,%			Абс.відх.		Відносн.,%	
				2016	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Відсоткові, тис.грн	5045	5178	6574	100	100	100	132	1396	103	127
Кредити тис.грн:	4351	4030	5118	86	78	78	-320	1088	93	127
юр.ос.	3251	2647	2538	75	66	50	-604	-108	81	96
фіз.ос.	1099	1383	2579	25	34	50	283	1196	126	187
Кошти в інших банках, тис.грн	85	69	130	2	1	2	-15	61	81	188
ЦП СП СД, тис.грн	550	1045	1283	11	20	20	495	237	190	123
ЦП СВ Пр/Зб, тис.грн	58	32	30	1,2	0,6	0,5	-26	-1	55	96
Фінансовий лізинг, тис.грн	-	-	10	-	-	0,2	-	10	-	100

Відповідно до таблиці 2.6 відсоткові доходи складаються з наступних статей доходів: надані кредити юридичним та фізичним особам, депозити розміщені в інших банках, операції з цінні папери та операції з фінансовим лізингом.

Найбільшу частку займає стаття «надані кредити», на 2018 рік вона становила 78% від загальної частки відсоткових доходів. З 2016 по 2017 роки велику частку займали кредити надані юридичним особам на рівні 75% та 66%, тоді як частка кредитів фізичним особам становила 25% та 34%. На 2018 рік частка наданих кредитів юридичним та фізичним особам дорівнює 50%. В загалом спостерігається тенденція до зменшення кредитів наданих юридичним особам та збільшення кредитів наданих фізичним особам. Так загальна сума кредитів збільшилась переважно через кредити надані фізичним особам на 1196651 тис.грн. порівняно із 2017 роком або на 87%; кредити надані юридичним особам на 2017 рік зменшились на 604674 тис.грн., а 2018 рік 108625 тис.грн.

Обсяг виданих позик без урахування резервів під кредитні операції збільшився на 3 443 млн. гривень до 36 617 млн. гривень на 31 грудня 2018 року. Обсяг резервів під кредитні збитки збільшився на 1 626 млн. гривень до 9 372 млн. гривень. Кредитна діяльність Банку здійснювалась відповідно до чинного законодавства України, обмежень, встановленими НБУ в рамках кредитів рефінансування, і внутрішніми нормативними документами. Портфель корпоративних позик на 31 грудня 2018 року склав 25 054 млн. гривень, що на 270 млн. гривень менше показника на 31 грудня 2017 року. Найбільшу питому вагу в структурі корпоративного кредитного портфеля за галузями економіки становлять кредити підприємствам торгівлі та агентських послуг (30.5%), харчової промисловості та сільського господарства (19,7%), будівельним компаніям (18,5%). Найбільший приріст продемонстрував портфель підприємств харчової промисловості та сільського господарства, який зріс на 1 050 млн. гривень. Найбільше зниження продемонстрував портфель металургічної промисловості, який скоротився на 1 429 млн. гривень. Позики фізичним особам на кінець 2018 року склали 11 562 млн. гривень, що на 3 713 млн. гривень більше показника на 31 грудня 2017 року. Процентні доходи за кредитними операціями з клієнтами (включаючи фінансовий лізинг) Банку в 2018 році склали 5 129

млн. гривень, що на 1 029 млн. гривень більше показника 2017 року. Частка доходів по кредитах клієнтам (включаючи фінансовий лізинг) в структурі процентних доходів склала 78% (2017 рік: 79,2%). Процентні доходи за корпоративними позиками знизились до 2 549 млн. гривень, скорочення за рік склало 98 млн. гривень (-3,7%). В той же час процентні доходи за роздрібними позиками зросли на 1 197 млн. гривень і склали 2 580 млн. гривень.

Банк збільшив частку інвестицій за цінними паперами, в 2016 році в структурі доходів займали 11%, а на 2017 по 2018 роки їх частка збільшилась на 9%.

Портфель цінних паперів в портфелі Банку за станом на 31 грудня 2018 року склав 11 654 млн. гривень, що на 1 257 млн. гривень вище за показник на 31 грудня 2017 року. Загальний обсяг облігацій внутрішньої державної позики і депозитних сертифікатів Національного банку України в інвестиційному портфелі Банку склав 11 636 млн. гривень, що на 1 247 млн. гривень більше, ніж на 31 грудня 2017 року.

Процентний дохід за операціями з цінними паперами за 2018 рік склав 1 315 млн. гривень і в порівнянні з 2017 роком зріс на 237 млн. гривень. За підсумками 2018 року частка операцій з цінними паперами в структурі процентних доходів склала 20,0% (2017 рік: 20,8%).

Операції з цінними паперами здійснювалися Департаментом інвестиційного бізнесу відповідно до встановлених лімітів.

Незначну частку доходів займають депозити розміщені в інших банках та цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю через прибутки або збитки, вони тримаються на рівні 1-2%.

Можна зробити висновок, що даний комерційний банк активізував роботу щодо одержання процентних доходів через оптимізацію свого кредитного портфеля.

Наступним кроком буде аналіз невідсоткових доходів ПАТ «ПУМБ», куди входять комісійні доходи, торгові доходи, та інші доходи (штрафи,

страхова компенсація, орендний дохід тощо).

Відповідно до таблиці 2.7 невідсоткові доходи серед загальних доходів займають за аналізований період відповідно 27%,32%,28%, одночасно частка комісійних доходів серед невідсоткових доходів становить відповідно 72%, 69% та 79%. Спостерігається тенденція до збільшення комісійних доходів , так у 2018 році їх розмір становив 1988679тис.грн., що на 345030тис.грн більше ніж за 2017рік. У свою чергу це викликано диверсифікацією банківських послуг, що надаються.

Таблиця 2.7

Аналіз непроцентних доходів ПАТ «ПУМБ»

Показники	2016	2017	2018	Структура			Абс.відх.		Відносн.,%	
				2016	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Комісійні доходи,тис.грн	1329	1643	1988	72	69	79	314	345	124	121
платіжні картки	420	512	584	32	31	29	91	72	122	114
обслуг.клієнт.	353	455	505	27	28	25	101	50	129	111
обслуг.кред.	222	275	436	17	17	22	52	161	124	159
конверсійні оп.	188	214	237	14	13	12	25	23	113	111
касові оп.	68	102	135	5	6	7	34	33	150	132
докумет.оп.	61	64	59	5	4	3	2	-5	104	91
фідучіарні оп.	3,1	4,5	6,8	0,2	0,3	0,3	1,3	2,3	142	152
Інше	10	14	21	1	1	1	4	6	139	145
Торгові доходи,тис.грн	407	385	405	22	16	16	-21	20	95	105
Інші доходи,тис.грн	109	353	122	6	15	5	243	-231	322	35
Всього непр.доходів,тис .грн	1846	2382	2516	27	32	28	536	134	129	106

Щодо доходів від торговельних операцій, то їх частка серед невідсоткових доходів на 2016 рік становила 22% , а з2017 по 2018 роки трималась на рівні 16%. Так як даний вид доходу пов'язаний з ризиком, та не властиві для банківської діяльності, банк не має наміру, щодо його максимізації. Порівняно з 2017 роком доходи за торговими операціями зросли на 5%, або 20286тис.грн. і на 2018 рік становили 405688тис.грн.

Під іншими доходами найчастіше розуміють доходи за штрафними санкціями застосовані до проблемних позичальників та порушників умов угод. З погляду управління доходами банку, такі доходи вкрай негативні і повинні бути мінімізовані. Вони тільки погіршують складний фінансовий стан проблемних позичальників, ускладнюючи виконання ними своїх зобов'язань, тому лише частково відшкодовують збитки банків, часто сприяють зростанню збитків, оскільки знижують імідж банку і порушують партнерські відносини.

Наступним етапом аналізу банку для оцінки його дохідності буде коефіцієнтний аналіз (табл.2.8).

Таблиця 2.8

Коефіцієнтний аналіз доходів банку

Показники	2016	2017	2018	Абс.відх.		Відносн.відх.	
				2017	2018	2017	2018
Вихідні дані							
Відсотковий дохід	5045757	5178087	6574201	132330	1396114	103%	127%
Кредити надані	24755755	25427064	27244297	671309	1817233	103%	107%
ЦП для продажу	9132655	10233489	11560514	1100834	1327025	112%	113%
Витрати невідсотк.	2913481	2153448	2451479	-760033	298031	74%	114%
Доходи	6891852	7560593	9090947	668741	1530354	110%	120%
Прибуток	367011	717292	2008508	350281	1291216	195%	280%
Відсоткові витрати	2913481	2153448	2451479	-760033	298031	74%	114%
Активи	44552609	46463794	49865191	1911185	3401397	104%	107%
Депозити залучені	34333405	38059280	40477605	3725875	2418325	111%	106%
Коефіцієнти						Опт.знач.	
K1	0,15	0,15	0,17	0,00	0,02		
K2	0,42	0,28	0,27	-0,14	-0,02	10-25%	
K3	0,05	0,09	0,22	0,04	0,13	8-20%	
K4	0,05	0,07	0,08	0,02	0,02	1-4%	
K5	2,40	3,60	3,98	1,20	0,39		

Для проведення даного виду аналізу було розраховано наступні коефіцієнти: середня відсоткова ставка отримана (K1), коефіцієнт дієздатності (K2), коефіцієнт рентабельності (K3), чиста відсоткова маржа (K4), чистий спред (K5).

Відповідно до таблиці 2.8 усі розраховані коефіцієнти мають тенденцію до зростання та знаходяться в межах оптимального значення. Так у свою чергу середня відсоткова ставка за відсотками отриманими на 2018р. порівняно з минулим роком зросла на 2% та становила 17%. Як вже було відмічено раніше, відсоткова ставка є одним з основних факторів зростання доходів банку.

Наступний коефіцієнт, це коефіцієнт дієздатності. У 2016р. він мав понаднормове значення, а саме 40% при оптимальному значенні 25%. Але в наступних роках спостерігається діяльність банку, що направлена на зниження рівня даного показника і на 2018р. він становить 27%, хоча цей показник знаходиться за межами оптимального значення, але це є позитивна динаміка для банку.

Коефіцієнт загальної рентабельності (КЗ) показує суму прибутку яку отримує банк з 1 грн доходу. При оптимальному значенні цього показника (8-20%) за аналізований період банк має таку динаміку: 0,05; 0,09; та 0,22.

Пропонуємо провести факторний аналіз методом ланцюгових підстановок, для виявлення факторів, що сприяли такому різкому збільшенню коефіцієнта рентабельності за 2018р.

$$\text{Коефіцієнт загальної ліквідності } 2017 = 717292/7560593=0,09$$

$$\text{Фактор1} = 2008508/7560593=0,27$$

$$\Delta \text{ фактор1} = 0,27-0,09 = 0,17$$

$$\text{Фактор2} = 2008508/9090947=0,22$$

$$\Delta \text{ фактор2} = 0,22-0,27 = -0,05$$

Отже, на коефіцієнт загальної ліквідності впливають два фактори: прибуток та дохід. Відповідно до проведеного факторного аналізу збільшення першого фактора-прибутку на 1291216 тис.грн. при доході 7560593 тис.грн. наш коефіцієнт збільшився на 0,17 і становить 0,27., а вплив другого фактора – дохід при збільшенні на 1530354 тис.грн. призвело до зменшення нашого коефіцієнта на 0,05.

Аналізуючи чисту процентну маржу, слід брати до уваги її

призначення: маржа слугує для покриття витрат банку і ризиків, у тому числі й інфляційного, створення прибутку, покриття договірних угод. Оптимальним значенням показника є 4 %. Значення цього показника низькі, але спостерігається його збільшення. Чиста відсоткова маржа за 2016-2018рр. мають наступні значення 0,05; 0,07; 0,08.

Аналіз чистого спреду пов'язаний із процентною політикою банку, яка відображається у динаміці процентних ставок за активними і пасивними операціями. За його допомогою визначається необхідна мінімальна різниця між ставками за активними і пасивними операціями, яка дасть змогу банку покрити витрати, але не принесе прибутку (мін. значення показника 0). Оптимальне значення показника не менше 1,25 %. Чистий серед банку становить: 2,40; 3,60; 3,98, що свідчить про ефективність виконання банком функції посередника між вкладниками та позичальниками, а також рівень конкуренції на ринку. Як правило, при загостренні конкурентної боротьби спред скорочується і менеджери банку змушені шукати інші шляхи одержання прибутків.

Аналіз складових доходів і витрат банківської установи дає можливість описати її фінансовий стан, прибутковість, масштаб операцій порівняно з конкурентами, основні напрями діяльності, якість кредитного портфеля, ступінь участі у формуванні податкових надходжень бюджету

Мета фінансового аналізу – інформаційно забезпечувати прийняття рішень, на які істотно впливають фактичні або прогнозні дані щодо фінансового стану підприємства. При цьому отримують певну кількість ключових, найінформативніших параметрів, що об'єктивно, всебічно характеризують фінансовий стан підприємства (платоспроможність, фінансову стійкість, незалежність, рентабельність діяльності, ймовірність банкрутства тощо).

Проведений аналіз доходів ПАТ «ПУМБ» показав позитивну динаміку та успішну діяльність банку направлену на максимізацію доходів.

3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ДОХОДАМИ НА ПРИКЛАДІ ПАТ «ПУМБ»

3.1 Планування і прогнозування доходів банку

На кінець 2017р. аудиторською компанією Ernst&YoungGlobalLimited було проведено опитування для учасників банківського сектору. Опитування представників 221 фінансової установи на 29 ринках по всьому світу показало, що пріоритетами для банків на 2018рік є:

- удосконалення системи кібербезпеки;
- впровадження програм цифрової трансформації;
- залучення, розвиток та утримання талантів;
- підвищення ефективності діяльності шляхом інновацій;
- інвестиції у технології для поліпшення взаємодії з клієнтами.

Аби бути готовим до неочікуваних циклічних спадів, банкам необхідно знайти відповіді на два важливі питання:

- чи враховує стратегія банку швидку зміну джерел доходів і прибутку?
- як реалізувати стратегічні перетворення у мінливому цифровому середовищі?

Дослідження показує, що переважна більшість респондентів очікує збільшення доходів та прибутковості попри зростання витрат на протязі 1-3 років, акцент робиться на поліпшенні фінансових показників шляхом розвитку й оптимізації бізнесу.

Банки прагнуть до підвищення операційної ефективності зі збереженням або підвищенням якості обслуговування клієнтів.

Банки-учасники дослідження зазначили такі пріоритети для розвитку та інвестицій у нові технології:

- посилення конкурентного позиціювання і збільшення частки ринку (70% опитаних банків);
- розширення методів залучення та утримання клієнтів (67%);
- скорочення витрат та підвищення операційної ефективності (62%);
- зниження кіберризиків, що посилюються (58%);
- отримання доступу до нових бізнес-моделей (46%).

Інвестиції банків у технології, які орієнтовані на клієнтів здебільшого зосереджені на користувацьких інтерфейсах. Також банки продовжують інвестувати у проекти поглибленого аналізу даних з метою підвищення ефективності та пошуку шляхів збільшення доходів. Так, 80% опитаних банків інвестують в аналіз даних і планують збільшити обсяги таких інвестицій протягом наступних 3-х років.

Як показує дослідження, банкам необхідно концентрувати увагу на розширенні частки ринку за рахунок задоволення потреб клієнтів, у тому числі шляхом пропозиції інноваційних продуктів і послуг, а також оптимізації тарифної політики.

Основна мета ПУМБ – стати банком першого вибору для своїх клієнтів.

Основні напрямки розвитку в рамках стратегії:

- фокус на побудову ефективної та стабільної банківської моделі;
- впровадження найкращих стандартів банківського сервісу;
- забезпечення високих показників ліквідності;
- концентрація на двох основних клієнтських сегментах: корпоративному та роздрібному;
- диверсифікація ресурсної бази за джерелами залучення коштів та кредитного портфелю за основними позичальниками та видами економічної діяльності;
- контроль ризиків та утримання витрат на формування резервів під нові кредитні операції на запланованому рівні за рахунок жорсткого критерію відбору позичальників.

Основними критеріями успіху для ПУМБ є виконання планових показників: по кількості клієнтів, які активно здійснюють операції з Банком, по задоволеності клієнтів від банківсько сервісу, частка проблемного кредитного портфелю, рентабельності власного капіталу та рівня чистого прибутку.

Банк на регулярнійосновіздійснюєоперативниймоніторинг по виконаннюпоставленихцілей та впроваджує найкращістандартибанківської практики для їхреалізації.

Рівень прибутку залежить від доходів та витрат, тому процес планування доходів і витрат є важливим етапом у досягненні запланованого рівня прибутку.

Аналіз доходів банку є першим етапом процесу планування доходів. Він проводиться на основі облікових даних, статистичних звітів тощо, спрямований на пошук можливостей збільшення доходів, для розрахунку планових показників. В процесі здійснення такого аналізу вивчається [2]:

- динаміка доходів;
- рівень формування доходів;
- співставлення чистих і валових доходів;
- визначення факторів впливу на доходи.

Планування –це комплекс дій з проведення розрахунків доходів у майбутньому періоді; це процес визначення цілей на майбутнє та розробку шляхів їх досягнення. Також, планування розглядають як основу для розвитку внутрішньої системи банку [5].

У міжнародну банківську практику планування прийшло в 60-ті роки, причиною цього стало загострення конкуренції.

Відповідно до переконань М.Портера, який вважав, що сутність формування стратегії полягає в тому, щоб справитись з конкуренцією, то розробка планів розглядалась як один з дієвих інструментів у боротьбі з конкуренцією: вихід на нові ринки, залучення клієнтури, пошук партнерів.

Основними передумовами планування доходів банку є програма, якою

користуються при розрахунках планової суми доходів; та цінова політика банку. Щодо програми, то вона визначає обсяги та склад наданих послуг на майбутній період, а також сума доходів, яка забезпечить умови ефективного розвитку банку в плановому періоді.

Виділяють 3 види планування[9]:

– стратегічне планування, що розробляється на довгострокову перспективу, до 3-х років. На цьому етапі розробляється політика щодо формування доходів. Це процес розробки загальної концепції, яка слугує основою для прийняття ключових рішень щодо допустимого ризику, методи ведення конкурентної боротьби, перспектив розширення діяльності банку, бажаного рівня прибутковості. Так як стратегічне планування має загальний характер, то в ньому відсутні подробиці, деталізація положень та точні дати виконання;

– поточне планування, що має період планування до 1-го року. На цьому етапі розробляються поточні фінансові плани за основними аспектами формування доходів. Поточне планування реалізується у формі конкретного плану дій, в якому перелічені основні заходи, дати завершення певних етапів роботи, виконавці та рівень їх відповідальності та фінансові результати, які заплановано отримати;

– оперативне або фінансове планування період планування якого місяць або квартал. На цьому етапі розробляються бюджети за основними питаннями формування доходів. Також оперативне планування включає розрахунок фінансових результатів на плановий період, а також необхідні для цього ресурси: трудові, матеріальні, фінансові.

Як вже встигли зазначити першим етапом планування доходів є їх аналіз в передплановому періоді. Результати аналізу дозволяють виявити основні тенденції розвитку доходів та врахувати їх в процесі здійснення планових розрахунків.

Після аналізу проводять оцінку кон'юнктури ринку банківських продуктів. Стан ринку, на якому банк формує свій дохід від реалізації різних

видів банківських продуктів характеризують такі його елементи як: попит, пропозиція, ціна, конкуренція. При плануванні доходів банкам важливо знати на який рівень активності ринку йому слід орієнтуватися, а це у свою чергу визначається ринковою кон'юнктурою, тобто форма прояву факторів, що визначають співвідношення між обсягами попиту та пропозиції, між рівнем цін та конкуренцією на ринку банківських послуг.

Вивчення кон'юнктури ринку банківських продуктів складається зі спостереження за ринковою активністю, оцінки поточної кон'юнктури ринку, прогнозування кон'юнктури ринку.

Поточне спостереження потребує формування системи показників, які характеризували б сегмент ринку, на якому банк реалізує свої банківські продукти. Під «показниками» мається на увазі обсяг попиту, пропозиції, рівня цін, чисельність конкурентів. При проведенні спостереження за ринковою активністю за певними сегментами особлива увага приділяється динаміці цих показників.

Далі оцінка поточної кон'юнктури ринку проводиться в процесі аналізу, мета якого полягає у виявленні змін, які виникають в процесі спостереження.

У свою чергу аналіз проводиться у два етапи:

– розрахунок системи показників, які характеризують поточну ринкову кон'юнктуру: загальний обсяг реалізації послуг, рівень задоволення попиту, темпи зростання цін на банківські продукти;

– визначаються передумови зміни поточної кон'юнктурної стадії сегмента ринку банківських продуктів.

Після оцінки кон'юнктури ринку проводиться його прогнозування. В умовах нестабільного розвитку держави, відсутності точної інформації та ряду інших причин прогнозування ринкової кон'юнктури обмежується короткостроковим та довгостроковим періодами, що достатньо для цілей планування доходів. Таке планування проводиться факторним та трендовим методами. Факторний метод базується на вивченні факторів впливу на попит,

пропозицію, ціну, конкуренцію та вивченні можливого відхилення цих факторів в майбутньому періоді.

Суть трендового методу полягає у виявленні тенденції при проведенні оцінки ринку банківських продуктів на майбутній період.

Третім етапом планування доходів є розрахунок планової суми доходів за видами діяльності банку. Як вже зазначалося на початку розділу основною передумовою планування доходів є розроблена програма та цінова політика банку. Отже, розрахунки планової суми доходів здійснюється на основі використання розробленої банком програми надання послуг і здійснення банківських операцій у майбутньому періоді з врахуванням цінової політики банку.

На четвертому етапі передбачається розробка заходів щодо реалізації плану доходів. Система цих заходів розробляється за такими напрямками:

- ефективна реалізації розробленої цінової політики;
- використання сприятливої кон'юнктури ринку;
- покращення рівня обслуговування клієнтів;
- інтенсифікація рекламної та інформаційної діяльності;
- розвиток мережі філій і відділень та інші заходи.

Планування доходів недостатньо, банкам необхідно здійснювати періодичний контроль за виконанням фінансових планів та бюджетів в процесі своєї діяльності через можливість розходження між запланованими та фактичними показниками.

Першим етапом контролю є визначення розміру відхилень фактичних результатів контрольних показників від встановлених стандартів.

Розрізняють позитивні відхилення, коли фактичний дохід перевищує запланований та негативні відхилення, коли фактичний дохід менший від запланованого.

Для проведення такої градації банками встановлюється критерій критичних відхилень.

Наступним етапом контролю є виявлення основних причин відхилень

фактичних показників від встановлених стандартів, що здійснюється в цілому по банку так і за філіями, структурними підрозділами, центрами фінансової відповідальності. В процесі такого аналізу виділяються ті показники фінансового контролю, які відображають критичні відхилення від цільових нормативів, завдань поточних фінансових планів та бюджетів. За кожним таким відхиленням повинні бути виявлені його причини.

Останнім етапом контролю є формування системи алгоритмів дій з усунення відхилень.

Якщо в ході реалізації планів та бюджетів спостерігається недоотримання запланованих доходів, необхідно забезпечити секвестр статей. Скороченню в першу чергу підлягають:

- загальноадміністративні витрати;
- представницькі витрати;
- спонсорство та доброчинність;
- витрати на проведення соціально-культурних заходів%;
- витрати на відрядження;
- витрати на передплату преси, придбання літератури;
- господарські витрати тощо.

При отриманні незапланованих доходів, як правило, надається право на проведення додаткових витрат за умови збереження запланованого балансового прибутку та рентабельності.

3.2 Управління доходами банку

При управлінні доходами велика увага приділяється активним операціям, ще їх можна назвати операції за дохідними активами, тому що основним джерелом доходів банку є доходи від цих операцій. Наприклад

ПАТ «ПУМБ» відповідно до звіту про фінансовий стан має наступні статті за активними операціями:

- заборгованість інших банків(розміщенні депозити);
- операції з цінними паперами;
- кредити клієнтам.

Їх ефективність найбільшою мірою визначає кінцевий фінансовий результат.

Ефективність здійснених операцій визначається їх прибутковістю, у той же час треба пам'ятати, що більший прибуток потребує більших ризиків. До операції з підвищеним рівнем ризику належать операції з цінними паперами, валютою. Тому вибір конкретних активних операцій залежить від загальної стратегії банку та його схильності до ризику. Відповідно до цього виділяють такі підходи до управління доходами [18]:

- консервативний підхід –орієнтація банку на операції з обмеженим але високонадійним та стабільним доходом;
- агресивний підхід –пріоритетна орієнтація на максимізацію прибуткових операцій, незважаючи на рівень ризику. Це підхід доцільний на стадії розвитку банку і використовується з метою забезпечення швидкого зростання вкладеного капіталу. При використанні даного підходу необхідний високий професіоналізм від працівників, ефективна система ризик-менеджменту;
- поміркований підхід –це раціональне співвідношення між високоприбутковими та надійними операціями.

Залежно від стратегії банку обирається стратегія управління активними операціями банку.

Наступним напрямком управління доходами є зниження питомої ваги непродуктивних активів. При зниженні питомої ваги непродуктивних активів треба мати на увазі, що:

- частина непродуктивних активів які є необхідні відповідно до вимог НБУ щодо підтримання рівня ліквідності, норм резервування тощо;

– деякі елементи непродуктивних активів необхідні з причин, які мають комерційний характер. Відповідно до контингенту клієнтів, які обслуговує банку, банк об'єктивно повинен підтримувати на високому рівні залишки в касі для забезпечення потреб клієнтів в готівці.

Основними завданнями з мінімізації непродуктивних активів є:

- використання наявних у банку можливостей для зменшення розміру обов'язкових резервів;
- оперативне управління фінансовими ресурсами, тобто надлишки ліквідних коштів необхідно інвестувати в короткострокові активи;
- зниження питомої ваги операцій, що сприяють збільшенню питомої ваги непродуктивних активів;
- розробка оптимальної відсоткової політики, що передбачає визначення оптимального діапазону між середніми відсотками за залученими та розміщеними коштами.

Щодо визначення відсоткової політики при управлінні доходами існують підходи, які також визначаються схильністю банку до ризику.

Підхід при якому передбачається максимізація діапазону шляхом скорочення відсоткової ставки за залученими коштами називається консервативним. Цей підхід можуть використовувати банки, які мають доступ до ресурсів на ринку, адже при використанні цього підходу є загроза зменшення ресурсної бази за залученими коштами.

Підхід який направлений на мінімізацію діапазону шляхом використання завищених відсоткових ставок за залученими депозитами є агресивним підходом. Перевагою цього підходу є те, що банк збільшує обсяги за залученими коштами і в результаті розширити обсяги за активними операціями. Основним недоліком цього підходу на нашу думку є можливе збільшення відсоткового ризику через неефективне розміщення коштів в період зниження попиту на активні операції[19].

Маніпулювання процентними ставками за різними видами відсотків з врахуванням строків та обсягів залучення є поміркованим підходом. Цей

підхід забезпечує оптимальне співвідношення відсоткових ставок за залученими та розміщеними ресурсами з врахуванням ринкової кон'юнктури.

При управлінні доходами вагоме значення має тарифна політика банку, адже комісійні доходи залежать від правильно сформованої ціни на банківські послуги. У такому випадку тарифний комітет банку повинен аналізувати співвідношення собівартості послуг та ринкової конкурентоспроможності діючих тарифів.

До функцій тарифного комітету належать:

- розробка основних засад тарифної політики;
- розрахунок собівартості послуг;
- аналіз тарифів банків-конкурентів;
- аналіз банку з точки зору дохідності банківських послуг при альтернативних варіантах системи тарифів.

Залежно від цілей управління банк обирає наступні методи тарифної політики:

- ціноутворення на основі рівня поточних ринкових цін;
- ціноутворення з метою проникнення на ринок;
- багатофакторний метод ціноутворення, що базується на відносинах з клієнтами;
- ціноутворення на основі повних витрат (витрати+прибуток);
- ціноутворення на основі аналізу беззбитковості.

Тарифна політика –це основні напрямки, яких необхідно дотримуватись при прийнятті рішення про встановлення тих чи інших тарифів на послуги банку.

Видача кредитів є найважливішим видом діяльності від загальної діяльності банку, так як більше 70% від загального доходу займають відсоткові доходи за кредитами. Так як об'єм кредитування ПАТ «ПУМБ» збільшується, то професійна оцінка кредитоспроможності потенційного позичальника це ключ успішного функціонування банку. Отже, в цілях успішного прогнозування та управління доходами ми пропонуємо аналіз

оцінки кредитоспроможності, яку використовує банк для оцінки до своїх позичальників.

В обов'язковому порядку кредитним комітетом здійснюється оцінка кредитоспроможності позичальника, ефективність проведення якої безпосередньо впливає на кредитну діяльність банку.

Кредитоспроможність – це процес визначення фінансового стану позичальника, який підтверджує його здатність накопичити кошти для погашення боргового зобов'язання у термін, визначений договором, що є обов'язковою умовою при наданні позики комерційним банком.

Кредитоспроможність складається із сукупності елементів, висвітлення яких дає чітке уявлення про сутність досліджуваної економічної категорії (рис.3.1) [41].

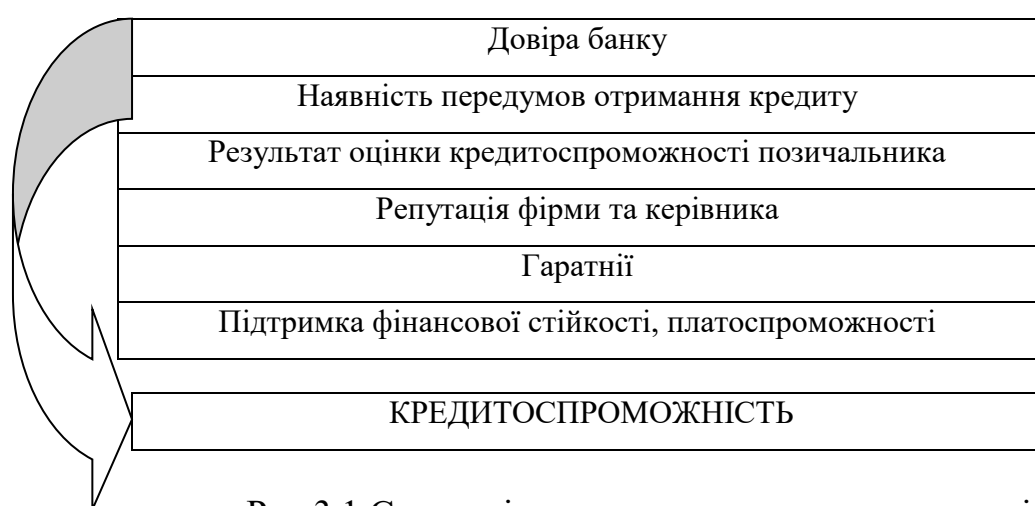


Рис.3.1 Складові елементи кредитоспроможності

Фінансово-кредитна установа зацікавлена в найбільш реальному відображенні стану кредитоспроможності позичальника, з огляду на те, що чим більш ефективно буде здійснена оцінка, тим менша ймовірність настання кредитного ризику, а отже, тим більшою є вірогідність погашення позичальником своїх зобов'язань на користь банку.

Оцінка кредитоспроможності позичальника також дає змогу банківській установі здійснити прогнозування здатності позичальника вчасно погасити боргові зобов'язання, включаючи в суму кредитування ризику, що

впливають на процес повернення позики. Між тим, здійснення оцінки кредитоспроможності частково забезпечує комерційному банку – отримання максимально можливого прибутку при найменших ризиках [4].

Вітчизняний та зарубіжний банківський досвід свідчить про відмінні методи оцінки кредитоспроможності позичальника, що обумовлюється різними рівнями економічного розвитку країн та характерними особливостями здійснення господарської діяльності на окремих територіях держав. Узагальнено класифікація методів, які найбільш широко застосовуються у вітчизняній та зарубіжній практиці, подано на рис.3.2 [41].



Рис.3.2 Вітчизняна та зарубіжна практика використання методів оцінки кредитоспроможності позичальника

Найпоширенішою вітчизняною методикою щодо оцінки кредитоспроможності позичальника є рейтингова оцінка, яка дозволяє спрогнозувати здійснення майбутніх платежів за кредитом в строк, оцінити загальний фінансовий стан позичальника, а також визначити межі зниження обсягу прибутку, в яких здійснюється погашення кредиту [4].

У свою чергу, модель розрахунку інтегрального показника боржника – юридичної особи, закріпленої у Положенні про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, яка ґрунтується на принципах і рекомендаціях Базельського комітету з

банківського нагляду, передбачає застосування логістичної за формулою 3.1:

$$Z = \beta_0 + \beta_i \times x_i, \quad (3.1)$$

де Z – інтегральний показник;

x_i – показники, що визначаються на підставі фінансових коефіцієнтів, розрахованих за даними фінансової звітності боржника - юридичної особи, з урахуванням установлених Національним банком діапазонів для кожного фінансового показника;

β_i – коефіцієнти логістичної моделі, що визначаються з урахуванням вагомості показників;

β_0 – вільний член логістичної моделі, значення якого актуалізується Національним банком.

Величини x_i , β_0 , β_i щороку актуалізуються Національним банком на підставі даних фінансової звітності боржників – юридичних осіб.

Банк для актуалізації логістичної моделі подає до Національного банку України дані про класифікацію боржників – юридичних осіб, а також дані їх фінансової звітності, за формою та в строки, установлені Національним банком України.

Дана модель дає змогу оцінити стан кредитоспроможності позичальника та визначити клас його надійності з урахуванням значень коефіцієнтів для відповідного виду підприємства.

Натомість у зарубіжній банківській практиці найчастіше застосовують моделі комплексного аналізу (табл.3.2) [41].

Як бачимо з табл. 3.2 особливістю даних методик є можливість використання як кількісних так і якісних сторін позичальника при аналізі кредитоспроможності.

Як показує світовий банківський досвід найбільш поширеними системами оцінки кредитоспроможності позичальника у використанні є «5С»

та 4 FC.

Головними недоліками даних комплексних методів, наведених в табл. 3.2, при застосуванні у вітчизняній практиці за сучасних умов є наступні:

- по-перше, їх орієнтація здебільшого на якісні чинники;
- по-друге, дані зарубіжні методики не є адаптованими до вітчизняної економіки і не враховують ряд важливих умов, в яких працюють українські підприємства, а саме: особливості в системі бухгалтерського обліку і податковому законодавстві, вплив інфляції на формування показників діяльності підприємства, галузеву приналежність підприємства, специфічність національного ринку та інше;
- по-третє, граничні значення показників, що запропоновані зарубіжними вченими, часто є недосяжними для українських підприємств.

Таблиця 3.2

Методи оцінки кредитоспроможності, які застосовуються в зарубіжній практиці

№	Методи	Характеристика
1	CAMPARI	C – character (репутація позичальника); A – ability (затність повенути кредит); M – marge (дохідність операцій); P – purpose (цільове призначення кредиту); A – amount (сума кредиту); R – repayment (умови погашення); I – insurance (забезпечення).
2	PARSEL	P – person (репутація позичальника); A – amount (сума кредиту); R – repayment (умови погашення); S – security (забезпечення); E – expediency (доцільність кредиту); R – remuneration (винагорода банку).
3	5 C	C – character (репутація позичальника); C – capacity (фінансові можливості); C – capital (капітал); C – collateral (забезпечення); C – conditions (загальні економічні умови).
4	MEMO RISK	M – management (управління); E – experience (досвід); M – market (ринок); O – operations (діяльність); R – repayment (погашення); I – interest (відсоток); S – security (забезпечення); C – control (контроль).
5	4 FC	M – managementquality (якість управління); IndustryDynamics (динаміка галузі); SecurityRealization (реалізація застави); FinancialCondition (фінансові умови).

3.3 Метод оцінки кредитоспроможності позичальника та підходи його удосконалення

В ПАТ «ПУМБ» процес оцінки кредитоспроможності позичальника складається з наступних етапів:

1. Визначення основних даних про юридичну особу: визначення розміру та типу звітності підприємства (велике, середнє, мале, мале зі спрощеною звітністю); періодичності подання звітності (щоквартально, щорічно); коду виду діяльності на основі Звіту про фінансовий стан та фінансові результати;

2. Розрахунок інтегрального показника. Для розрахунку даного показника банк використовує формулу 3.2:

$$Z = a_i \times \min K_i - a_0, \quad (3.2)$$

де a_i – параметри з урахуванням вагомості фінансових коефіцієнтів;

K_i – фінансові коефіцієнти;

a_0 – вільний член, щороку актуалізується НБУ.

3. Розрахунок фінансових показників: коефіцієнт покриття, проміжний коефіцієнт покриття, фінансова незалежність, покриття необоротних активів власним капіталом, рентабельність власного капіталу, оборотність кредиторської заборгованості, рентабельність продажу за фінансовими результатами від операційної діяльності та від звичайної діяльності, рентабельність прибутку до оподаткування, рентабельність активів за чистим прибутком, оборотність оборотних активів, оборотність позичкового капіталу за фінансовим результатом від звичайної діяльності та за фінансовими результатами до оподаткування;

4. Визначення класу боржника: відмінні діапазонні значення

інтегрального показника відповідного виду діяльності.

Зважаючи на зазначене, проілюструємо за діючою методикою ПАТ «ПУМБ» розрахунок кредитоспроможності позичальника – юридичної особи на прикладі публічного акціонерного товариства «Фармак».

ПАТ «Фармак» - суб'єкт підприємницької діяльності, що надає фінансову звітність за формою № 1 «Звіт про фінансовий стан» та формою № 2 «Звіт про фінансові результати» [21]. Вид економічної діяльності за КВЕД – 21.20: виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів.

Першим кроком для визначення кредитоспроможності буде розрахунок інтегрального показника, але перед цим необхідно розрахувати основні фінансові показники підприємства-позичальника(табл.3.1).

Таблиця 3.1

Фінансові показники ПАТ «ФАРМАК» за 2018р.

№	Показник	Розрахунок	Значення
1	Покриття	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобовязання}}$	1,44
2	Фінансова незалежність	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}}$	0,58
3	Рентабельність продажу від оп. діяльності	$\frac{\text{Фін. результат від оп. діяльн.}}{\text{Чистий дохід від реалізац. прод.}}$	0,19
4	Рентабельність активів за чистим прибутком	$\frac{\text{Прибуток}}{\text{Валюта балансу}}$	0,15
5	Оборотність оборотних активів	$\frac{\text{Чистий дохід від реаліз. прод.}}{\text{Оборотні активи}}$	2,49
6	Оборотність позичкового капіталу	$\frac{\text{ФР від ЗВ до оподаткув. + Амортизація}}{\text{Довгострок. та поточн. зобовязання}}$	0,46

Наступним етапом визначення кредитоспроможності позичальника є розрахунок інтегрального показника відповідно до формули 3.2:

$$Z = 0,025 \times 1,44 + 1,9 \times 0,58 + 0,45 \times 0,19 + 1,5 \times 0,15 + 0,03 \times 2,49 - 0,5 = 1,0232$$

На одному із заключних етапів алгоритму оцінки кредитоспроможності ПАТ «Факрмак» є визначення класу його фінансового стану, після якого в обов'язковому порядку перевіряють приналежність боржника - юридичної особи до особливих умов, а саме: банк не надав до бюро кредитних історій відомості про боржника, проти нього порушено справу про банкрутство, кредит боржнику надано в іноземній валюті та немає документально підтверджених надходжень валютної виручки, тощо (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Визначення класу фінансового стану ПАТ «Фармак»

Вид економічної діяльності	Клас 1	Клас2	Клас3	Клас4	Клас5	Клас6	Клас7	Клас8	Клас9
Переробна промисловість: секція С	Більше ніж +1,35	Від +1,35 до +0,81	Від +0,80 до +0,51	Від +0,50 до +0,17	Від +0,16 до 0,20	Від – 0,21 до – 0,50	Від – 0,51 до – 1,04	Від – 1,05 до – 3,70	Менше ніж – 3,70

Оскільки розрахований інтегральний показник ПАТ «Фармак» становить 1,0232, то дане підприємство комерційний банк відноситиме до Класу 2 з діапазоном у межах від +1,35 до + 0,81. Це означає, що фінансова діяльність позичальника близька до класу 1, але ймовірність підтримки її на цьому рівні протягом тривалого часу є низькою. Позичальники цього класу, потребують більшої уваги через потенційні недоліки, що ставлять під загрозу достатність надходжень коштів для обслуговування боргу та стабільність одержання позитивного фінансового результату їх діяльності. Аналіз коефіцієнтів фінансового стану позичальника може свідчити про негативні тенденції в діяльності позичальника [22].

Аналіз методик оцінки кредитоспроможності позичальника засвідчив про визначення банківськими установами власних підходів та критеріїв, які відповідають їх кредитним політикам. На наш погляд в цьому і полягає основна проблема в методиці оцінки, бо внаслідок поглиблення економічної глобалізації та посилення фінансової нестабільності у світовій економіці, у

сучасних умовах виникає потреба в уніфікації методів оцінювання кредитоспроможності потенційних позичальників.

Незважаючи на те, що суб'єкти господарювання значно диверсифіковані за характером операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, що унеможливорює створення та застосування універсальних вичерпних методичних вказівок, наукова спільнота повинна прагнути до розробки універсальної методології. Слід зауважити, що для визначення кредитоспроможності позичальника за існуючими методиками використовують метод коефіцієнтів, що є досить простим у застосуванні та не потребує спеціального інформаційного забезпечення. Однак, на переконання Т. Андрушків, даний метод має ряд таких недоліків [6]: оціночні коефіцієнти надають лише аналітичну статичну інформацію (на певну дату) про кредитоспроможність підприємства, а, за таких умов, об'єктивність аналізу падає; існуюча інфляція спотворює дані балансових звітів, що, відповідно, негативно впливає на ступінь об'єктивності аналізу; підприємство може навмисно створити видимість вищих показників.

Основною відмінністю між зарубіжними та вітчизняними підходами щодо оцінки кредитоспроможності позичальника є присутність розрахунку якісних показників у зарубіжних країнах та відсутністю ефективного алгоритму оцінювання якісних показників у вітчизняній практиці. Важливо, щоб ця система функціонувала з мінімальним впливом на неї суб'єктивних факторів.

Зазначимо, що основними недоліками вітчизняних комерційних банків при аналізі якісних показників кредитоспроможності позичальника є [9]:

1. Недостатнє вивчення кредитної історії та оцінки показників, що характеризують діяльність підприємства на ринку і його співпрацю з контрагентами (термін функціонування підприємства за поточним профілем діяльності, джерела погашення кредиту, залежність від постачальників та покупців). На разі, актуальним залишається те, що зазвичай, вітчизняні банківські установи не кредитують новостворені підприємства та неохоче

співпрацюють з підприємствами, термін діяльності яких менший одного року.

2. Відсутність якісного та кількісного дослідження ринкової позиції передбачає ознайомлення банку з такими аспектами діяльності позичальника, як володіння торговою маркою, конкурентоспроможність продукції і попит на неї, віддаленість від постійних постачальників та покупців. Це призводить до підвищення ймовірності настання галузевого ризику.

3. Проведення неефективної оцінки структури клієнтської бази позичальника: невелика кількість клієнтів у потенційного позичальника підвищує ризик кредитування, широка база клієнтів – зменшує кредитний ризик банку, оскільки з більшою ймовірністю гарантує реалізацію виробленої продукції та забезпечення прибутковості діяльності підприємства.

4. Низька ефективність банківського менеджменту оцінки кредитоспроможності позичальника.

Крім окреслених недоліків, труднощі із об'єктивністю визначення кредитоспроможності підприємств також виникають у зв'язку з недостатністю інформації, яку мають банківські аналітики для своїх розрахунків. Перш за все повинен бути налагоджений механізм надання достовірної та актуальної інформаційної бази до банку про діяльність підприємства та його можливі ризики [25].

Враховуючи перелічені недоліки існуючих методик оцінки кредитоспроможності позичальника комерційними банками основними напрямками їх вдосконалення визначено: розробку заходів з мінімізації ризиків кредитування; удосконалення правового регулювання; упровадження методики оцінки якісних показників та переведення їх у кількісні еквіваленти в процесі визначення рівня кредитоспроможності позичальника; оптимізація окремих індикаторів, що використовуються для розрахунку показників фінансового стану позичальників-юридичних осіб [41].

Вважаємо, що визначені напрямки вдосконалення існуючих методик оцінки кредитоспроможності позичальника банку є невичерпними та

вимагають доповнення.

Варто доповнити метод коефіцієнтів додатковими математичними інструментами, а саме Z - моделлю Альтмана, за допомогою якої розраховують ймовірність настання банкрутства суб'єкта господарювання (формула 3.3).

$$Z = 1,2 x_1 + 1,4 x_2 + 3,3 x_3 + 0,6 x_4 + 1,0 x_5, \quad (3.3)$$

де x_1 – частка обігових коштів в активах;

x_2 – рентабельність активів, обчислена за нерозподіленим прибутком;

x_3 – рентабельність активів;

x_4 – відношення ринкової вартості капіталу до довгострокових зобов'язань;

x_5 – коефіцієнт фондівдачі.

Правила для класифікації рівняння повинні бути наступні:

1. Якщо $Z < 2,675$, фірму відносять до групи банкрутів.

2. Якщо $Z > 2,675$, фірму відносять до групи успішних.

Свого часу Е. Альтман стверджував, що його модель може бути використана як додатковий інструмент для оцінки: ділових кредитів; управління очікуваними надходження; процедур внутрішнього контролю; інвестиційних стратегій. З огляду на це, у процесі оцінки кредитоспроможності позичальника банку з метою мінімізації кредитних ризиків та приведення комерційними банками у відповідність до міжнародних стандартів ведення своєї діяльності, і тому числі кредитної, застосування додаткового математично-статистичного інструментарію є виправданим та в умовах фінансової нестабільності обґрунтовано необхідним.

Так як доходи, які отримуються в процесі діяльності комерційного банку, відіграють важливу роль при формуванні прибутку установи та

впливають на суму всіх видів прибутків банку ми маємо деякі рекомендації до формування доходів із використанням зарубіжного досвіду.

Формування прибутку на основі документів чи стандартів відображає його бухгалтерський зміст, проте прибуток може формуватись і за рахунок впровадження інноваційних видів послуг. Адже коли в банку надаються якісні та нові види основних чи додаткових послуг це зацікавлює більшу кількість клієнтів, що в свою чергу призводить до зростання доходів від цих послуг. Тому необхідно впроваджувати нові послуги, які вже використовуються в зарубіжних країнах та модифікувати їх для нашого ринку:

– програми лояльності з використанням кредитних карт ще один перспективний продукт, що використовується на зарубіжних ринках, але поки що є нерозповсюдженим в Україні. Мова йде про запровадження банками та торговельними мережами спільних програм лояльності, коли за розрахунок кредитної картки клієнти отримують бали, які потім можна обміняти на товари і послуги, що надаються партнерами. Bank of America пропонує вже другу таку програму з прискореним нарахуванням балів – «Bank of America Accelerated Rewards American Express Card», в якій клієнт отримує 1,25 бали за кожен долар, витрачений на купівлю товарів, а мінімальна сума накопичених балів для отримання бонусів складає 2500. За даними одного з банків-учасників аналогічної російської програми під назвою «МалинаТМ» – Райффайзенбанку, за участю акційних карт проводиться у два рази більше трансакцій, ніж за участю звичайних кредитних карт банку;

– тенденції розвитку ринку депозитних продуктів можемо простежити на таких інноваціях. Банк Каха Мадрид (Caja Madrid, Іспанія) впровадив депозит Баррілете Косміко (Barrilete Cósmico або Cosmic Kite), назва якого збігається із назвою банківської футбольної команди. У формі футбольної гри через веб-сайт, он-лайн-відео та за допомогою радіо клієнтам розповідають про новий продукт, таким чином залучаючи футбольних фанів

і прищеплюючи політику лояльності. Ця кампанія забезпечила залучення депозитів на 114% від запланованого рівня [9].

Таким чином, в різних країнах використовуються особливі банківські послуги притаманні для окремого банківського ринку, що орієнтуються на певне коло споживачів. Кожен банк оцінює специфічні потреби своїх споживачів і розробляє продукцію, яка їм необхідна. Вітчизняні банки мають змогу використовувати досвід інших країн і пристосовувати ті чи інші банківські послуги до нашого ринку. Застосування нових банківських технологій в діяльності банку підвищить норми доходів банку, а також покращить ефективність формування прибутку.

Ціноутворення має важливе значення при управлінні доходами. Ціноутворення стало ще більш важливим, оскільки лояльність клієнтів більше не може сприйматися як належне.

Зрозуміло, що банки повинні забезпечувати, щоб їх ціни були справедливими і прозорими і відбивали основну вартість продукту або послуги. Крім цього базового рівня, для забезпечення прихильності клієнтів банки можуть використовувати ціноутворення, засноване на відносинах, і винагороди, засновані на поведінці. Наприклад, європейський банк сегментує своїх роздрібних клієнтів на основі їх вартості для банку і направляє пов'язані з банківською діяльністю винагороди своїм найбільш цінним клієнтам. Основними факторами, завдяки яким клієнти отримують привілейований статус, є наявність продуктів з кількох груп продуктів, а також загальна сума коштів, що знаходяться під управлінням в банку. Нагороди включають в себе відмову від комісійних, більш вигідні ставки по депозитах і особистий консультант. Ця програма підвищила рівень перехресних продажів і утримання і розширила базу найбільш цінних клієнтів на 7,5%, допомагаючи банку випередити конкурентів по зростанню доходів.

ВИСНОВКИ

Прибутковість і ефективність діяльності банків є основними складовими процесу формування фінансово стійкої банківської системи, яка відіграє значну роль у русі економіки України по шляху ринкових реформ. Дослідження сутності доходів банківської установи як основних чинників впливу на обсяг отриманого банком прибутку – необхідна умова подальшого удосконалення системи їх обліку, аналізу і управління.

Метою діяльності банку, як і кожного суб'єкта господарювання, є отримання прибутку. Ідеться про позитивний результат діяльності банку як залишок зароблених доходів над витратами. Отже, економічний результат діяльності банку (прибуток чи збиток) визначається різницею між доходами та витратами за період з 1 січня до 31 грудня поточного року.

Дослідження, проведене в кваліфікаційній роботі, дало змогу сформулювати висновки і пропозиції, які відображають рішення основних завдань відповідно до поставленої мети.

Підводячи підсумки кваліфікаційної роботи можна сказати, що банк за сферою своєї діяльності є специфічною установою, основним видом доходів якого є відсотки за наданими кредитами як фізичним так і юридичним особам, операції з цінними паперами, розміщені кошти в інших банках.

В ході дослідження було встановлено, що банки займаються операційною, фінансовою та інвестиційною діяльністю. Детальну увагу було зосереджено статтям доходів за операційною діяльністю, як основному виду діяльності банку.

Доходи банку складаються з відсоткових – доходи від основної діяльності та невідсоткових – доходи за додатковою діяльністю.

Невідсоткові доходи складають з комісійних доходів та доходів за операціями з цінними паперами та іноземною валютою.

Головними принципами обліку для відображення доходів, якими банк

користується є принципом нарахування та принцип обачності, які запобігають викривленню інформації.

В обліку нараховані доходи відображаються наступним чином:

Дт Рахунки нарахованих доходів;

Кт Рахунки доходів.

Наприклад для обліку доходів за касове обслуговування використовують наступну проводку: Дт 3570 Кт 6510.

При обліку відсоткових доходів разом з номінальною ставкою розраховують й ефективну ставку відсотка. Будь-які різниці, що виникають між сумою визнаних за ефективною ставкою відсотка процентних доходів та нарахованих за номінальною процентною ставкою доходів, відображаються за рахунками з обліку неамортизованого дисконту (премії) у кореспонденції з рахунками з обліку процентних доходів. Амортизація дисконту (премії) за фінансовими інструментами здійснюється одночасно з нарахуванням процентів.

При проведенні аналізу доходів ПАТ «ПУМБ» за період з 2016 по 2018 роки були отримані наступні результати: так як активи банку є джерелом доходів банку, то їх аналіз показав, що частка дохідних активів становить 89%, з них залишки за кредитами 56%.

Так як частка відсоткових доходів банку на 2018 рік була на рівні 72% та спостерігається тенденція до його зростання та на 2018 рік порівняно з 2017 роком, відсоткові доходи зросли на 27%. У зв'язку із цим ми провели аналіз статей з яких складається саме відсоткові доходи дані яких наведені у фінансовій звітності ПАТ «ПУМБ»: кредити, депозити в інших банках, операції з цінними паперами, фінансовий лізинг.

Частка за відсотками за кредит за останні 2 роки залишилась на рівні 78%, з них спостерігається зниження частки за наданими кредитами юридичним особам (75%, 66%, 50%), та зростання частки за кредитами фізичним особам (25%, 34%, 50%). Це означає що банк почав так само плідно співпрацювати із фізичними особами.

Серед загальної суми доходів частка невідсоткових доходів за аналізований період була на рівні 30%. Серед загальної суми невідсоткових доходів частка комісійних доходів на 2018 рік склала 79% , що на 10% більше за попередній рік. Темпри росту комісійного доходу у 2017 році дорівнював 24%, а у 2018 році 21%. Хоч динаміка і йде на спад, але це ніяк не є негативним явищем. З табл.2.7 спостерігаємо, що операції з обслуговування кредитів зросли у 2018 році на 59%.

Проведений коефіцієнтний аналіз також показав про задовільний стан банківських доходів.

Також у кваліфікаційній роботі задля досягнення ефективного управління доходами було запропоновано провести аналіз методу оцінки кредитоспроможності клієнтів.

У вітчизняній практиці серед методів оцінки кредитоспроможності позичальника банками здебільшого застосовуються метод рейтингової оцінки, який характеризується легкістю формалізації інтегральної характеристики фінансово-економічного стану позичальника, а також модель розрахунку інтегрального показника, що передбачає використання логістичної моделі. Натомість у зарубіжній практиці банківські установи використовують комплексні моделі оцінки кредитоспроможності позичальника, а саме: CAMPARI, PARSEL, MEMORISK та інші. Значною їх перевагою над методами, що застосовуються в Україні, є розрахунок широкого спектру якісних показників, а саме: репутація позичальника, якість управління, ринкові позиції, динаміка галузі, особливості ведення господарської діяльності тощо.

Аналіз практичних аспектів оцінки кредитоспроможності позичальника юридичної особи засвідчив, що моделі розрахунку інтегрального показника, що застосовуються в ПАТ «ПУМБ» спрямовані виключно на аналіз показників фінансового стану позичальника і не враховують нефінансову якісну інформацію.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Герасимович А.М., Алексеєнко М.Д., Парасій-Венчуненко І.М. та ін. Аналіз банківської діяльності: підручник / за заг. ред. А. М. Герасимовича. Київ: КНЕУ, 2006. С.348-374
2. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: посібник. Київ: Академія, 2001. 320 с.
3. Васюренко О.В., Федосік І.М., Христофорова О.М., Семенюк Л.П. Управління діяльністю банку: методологія і практика: монографія. Київ : УБС НБУ, 2008. С.116-157.
4. Вовчак О. Д. Модернізація підходів до оцінки кредитоспроможності позичальників банків. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 12 (214). С. 11-15.
5. Галайко Н. Р. Методичні підходи до формування та реалізації стратегії забезпечення ефективності діяльності банку. *Регіональна економіка*. 2008. № 4. С. 132–140.
6. Гальцова О.Л., Хакімова Х.Р. Управління доходами банку, їх склад та аналіз. *Приазовський економічний вісник*. Запоріжжя, 2019. Вип. 5(16). С.239-242.
7. Герасимович А.М. та ін. Облік і аудит у банках: підручник/ за заг. ред. проф. А.М. Герасимовича. Київ: КНЕУ, 2006. 536 с.
8. Гладких Д. Доходи й витрати як складові ціни банківських послуг. *Вісник Національного банку України*. 2006. № 3. С.24 –29.
9. Гладких Д. Особливості планування доходів, витрат і податків банківської установи. *Вісник Національного банку України*. 2005. №1.
10. Голов С. Ф. Управлінський облік: навч. посіб. Київ: Лібра, 2005. 704 с.
11. Голов С.Ф. Управлінський облік: навч.посіб. 2-е вид. Київ: Лібра, 2004. 704 с.

12. Грудзевич У.Я. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. Київ: УБС НБУ, 2007. С.105-109.
13. Гуменюк М. М. Шляхи вдосконалення методики оцінки кредитоспроможності підприємства. *Гроші, фінанси і кредит*. 2016. Вип.7. С. 727-732.
14. Енциклопедія банківської справи України / редкол.: В.С. Стельмах та ін. Київ: «Молодь», «Ін Юре», 2001. 680с.
15. Єпіфанов, А. О. Операції комерційних банків : навч. посіб. Суми : «Університетська книга», 2007. 523 с.
16. Єріс Л. М. Механізм бюджетного планування в банку. *Вісник Української академії банківської справи НБУ*. 2010. № 8. С.40-45
17. Єрмошенко М.М. Інформаційно-аналітична підтримка аналізу діяльності комерційних банків. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 10. С.59–68.
18. Заруба О.Д. Фінансовий менеджмент у банках: навч. посіб. Київ: Знання, 1997. 172 с.
19. Кириченко О., Гіленко І., Ятченко А. Банківський менеджмент: навч. посіб. Київ: Основи, 1999. 671 с.
20. Козьменко С.М., Шпиг Ф.І., Волошко І.В. Стратегічний менеджмент банку: навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. 734 с.
21. Консолідована фінансова звітність ПАТ «Фармак» за 2016 рік. URL:<https://farmak.ua/wp-content/uploads/2019/04/Konsolidovana-finansova-zvitnist-PAT-Farmak-za-2018-rik.pdf>
22. Коцовська Р.Р., Ричаківська В.І., Табачук Г.П., Вознюк М.А. Операції комерційних банків. Київ: Алетра, Львів: ЛБІ НБУ, 2006. 400с.
23. Коцовська Р.Р. та ін. Операції комерційних банків. Львів: ЛБІ НБУ, 2005. 516с.
24. Кравченко О. В. Напрями організації управлінського обліку в банку. *Економічні науки*. 2010. № 7. С. 156–162.

25. Криклій О. А. Організація фінансових відносин в банку з філіями на основі внутрішнього госпрозрахунку. 2007. № 1. С. 130–135.
26. Кузьмінська О.Е., Кириленко В.Б. Організація обліку в банках: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2005. 282 с.
27. Кундря-Висоцька О. П. Організація обліку: навч. посіб. Київ: Алерта, 2007. С.152-157.
28. Любунь О.С., Грушко В.І. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посіб. Київ: Слово, 2004. 296 с.
29. Некрасова Н.І. Облік та аналіз доходів, витрат і прибутку банку: дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Київський національний торговельно-економічний університет. Київ, 2002. 20 с.
30. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посіб., 2-ге вид., доп. і перероб. Київ, 2002. 240 с.
31. План рахунків бухгалтерського обліку банків: Затверджено постановою правління НБУ від 11.09.2017р. №89. URL: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=55228582> (дата звернення: 01.11.2019)
32. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: Затверджені постановою Правління Національного банку України від 27.02.2018р. №17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0017500-18>. (дата звернення 13.11.2019).
33. Примостка Л. Фінансовий менеджмент банку: навч. посіб. Київ.: КНЕУ, 1999. 456 с.
34. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 28.11.2019р. №2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст.30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення 10.12.2019).
35. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.11.2018р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №40. С.365. URL: <https://zakon.help/law/996-XIV> (дата звернення 10.10.2019).

36. Про затвердження інструкції про бухгалтерський облік операцій із фінансовими інструментами в банках України від 21.02.2018р. № 14 Постанова Правління Національного Банку України.
37. Сало І.В., Криклій О.А. Фінансовий менеджмент банку: навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. 314 с.
38. Слав`юк Р.А. Фінанси підприємств: навч. посіб., 3-є вид., доп. і перероб. Київ: ЦУЛ, 2002. 460 с.
39. Современный экономический словарь / за ред. Б. А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский Е.Б. Стародубцева. Минск : ИНФРА-М, 2006. 494 с.
40. Стойко О.Я. Банківські операції: навч. посіб. Київ: Економіка, 2004. 456 с.
41. Фоміних В. І. Проблеми оцінки кредитоспроможності вітчизняних підприємств та шляхи їх вирішення. *Молодий вчений*. 2016. С. 200-203.
42. Шмиголь Н.М. Доходи підприємств: сучасні методи управління. Економіка: проблеми теорії та практики. Серія: Економіка та підприємництво, Дніпропетровськ: ДНУ. 2010. Вип. 228. С.94-102.
43. Щибиволок З.І. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 311 с.
44. Mishler, Lon; Cole, Robert E. Consumer and Business Credit Management. Homewood, I 11 : Irwin. 1995. pp. 123–124.
45. Strunk, Norman; Case, Fred. Where Deregulation went Wrong: a Look at the Causes behind Savings and Loan Failures in the 1980s. Chicago: United States League of Savings Institutions. 1988. pp. 15–16.
46. Akerlof, G. A.; Romer, P. M. «Looting: The Economic Underworld of Bankruptcy for Profit». *Brookings Papers on Economic Activity* (2):1993. p.73.
47. Curry, T., & Shibut, L. The Cost of the Savings and Loan Crisis. *FDIC Banking Review*. 2000. 13(2). pp. 26-35.
48. Ramakrishnan R., Thakor A. Information reliability and the theory of financial intermediation. *Review of Economic Studies*, 1984. pp.340-276.

Додаток А
Звіт про фінансовий стан

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»
Звіт про фінансовий стан на 31 грудня 2018 року

(у тисячах гривень)

	Прим.	2018 рік	2017 рік (перераховано)
Активи			
Грошові кошти в касі та дорозі	6	1 943 482	1 499 210
Кошти на рахунках в Національному банку України	7	743 346	1 178 795
Заборгованість інших банків	8	5 594 226	5 547 316
Цінні папери, які оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	9	93 200	162 887
Цінні папери, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	11 560 514	–
Цінні папери, наявні для продажу	9	–	10 233 489
Кредити клієнтам	10	27 244 297	25 427 064
Поточний актив з податку на прибуток		–	2 405
Інші активи	13	631 513	697 098
Основні засоби	11	1 415 623	1 253 795
Інвестиційна власність	11	71 876	149 347
Нематеріальні активи	11	320 632	300 003
Право користування активами	12	246 482	–
Відстрочені податкові активи	30	–	12 385
Всього активів		49 865 191	46 463 794
Зобов'язання			
Заборгованість перед Національним банком України	14	1 002	–
Заборгованість перед іншими банками	15	697 452	865 004
Кошти клієнтів	16	39 780 153	37 194 276
Випущені депозитні сертифікати	17	832 460	187 194
Випущені єврооблігації	18	–	1 915 014
Інші позикові кошти	19	–	11 193
Зобов'язання з оренди	20	267 402	–
Поточне зобов'язання з податку на прибуток		62 242	–
Відстрочене податкове зобов'язання	30	15 636	–
Інші зобов'язання	21	1 402 830	996 732
Субординований борг	22	488 145	489 656
Всього зобов'язань		43 547 322	41 659 069
Власний капітал			
Акціонерний капітал	24	3 294 492	3 294 492
Емісійний дохід		101 660	101 660
Резерв переоцінки основних засобів		474 735	484 116
Резерв переоцінки цінних паперів		(24 753)	69 293
Резервний фонд		1 475 430	1 475 430
Нерозподілений прибуток/ (непокритий збиток)		996 305	(620 266)
Всього власного капіталу		6 317 869	4 804 725
Всього зобов'язань та власного капіталу		49 865 191	46 463 794

Підписано від імені Правління 20 березня 2019 року

С.П. Черненко (Голова Правління)

І.О. Кожевин (Фінансовий директор)

Продовження Додатку А

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»
Звіт про фінансовий стан на 31 грудня 2017 року

(у тисячах гривень)

	Прим.	2017 рік	2016 рік
Активи			
Грошові кошти в касі та дорозі	6	1 499 210	1 162 368
Кошти на рахунках в Національному банку України	7	1 178 795	1 213 522
Заборгованість інших банків	8	5 547 316	5 561 964
<i>Цінні папери:</i>	9		
- які оцінюються за справедливою вартістю з відображенням переоцінки як прибутку або збитку		162 887	277 873
- наявні для продажу		10 233 489	9 132 655
Кредити клієнтам	10	25 495 599	24 755 755
Поточний актив з податку на прибуток		2 405	45 405
Інші активи	12	697 098	528 517
Основні засоби	11	1 253 795	1 213 395
Інвестиційна власність	11	149 347	185 857
Нематеріальні активи	11	300 003	287 578
Відстрочені податкові активи	27	12 385	187 719
Всього активів		46 532 329	44 552 608
Зобов'язання			
Заборгованість перед іншими банками	13	865 004	1 147 889
Кошти клієнтів	14	37 194 276	33 185 516
Випущені депозитні сертифікати	15	187 194	691 371
Випущені єврооблігації	16	1 915 014	4 290 540
Інші позикові кошти	17	11 193	18 995
Інші зобов'язання	18	996 732	679 252
Субординований борг	19	489 656	490 750
Всього зобов'язань		41 659 069	40 504 313
Власний капітал			
Акціонерний капітал	21	3 294 492	3 294 492
Емісійний дохід	21	101 660	101 660
Резерв переоцінки основних засобів	21	484 116	509 866
Резерв переоцінки цінних паперів, наявних для продажу	21	69 293	30 155
Резервний фонд	21	1 475 430	1 475 430
Непокритий збиток	21	(551 731)	(1 363 308)
Всього власного капіталу		4 873 260	4 048 295
Всього зобов'язань та власного капіталу		46 532 329	44 552 608

Підписано від імені Правління 29 березня 2018 року

Додаток Б
Звіт про фінансові результати

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»
Звіт про фінансові результати за 2017 рік

(у тисячах гривень)

	Прим.	2017 рік	2016 рік
Процентні доходи	23	5 162 044	5 045 757
Процентні витрати	23	(2 153 448)	(2 913 481)
Чисті процентні доходи		3 008 596	2 132 276
Резерв під знецінення кредитів	8, 10	(1 156 679)	(1 342 526)
Чисті процентні прибутки після вирахування резерву під знецінення кредитів		1 851 917	789 750
Комісійні доходи	24	1 728 227	1 329 330
Комісійні витрати	24	(459 645)	(348 397)
Чисті комісійні доходи		1 268 582	980 933
<i>Чисті прибутки від операцій з іноземними валютами</i>			
- торгові операції		286 448	391 190
- курсові різниці		17 045	72 267
<i>Чисті прибутки/(збитки) від цінних паперів, які оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток</i>			
- торгові операції		(5)	727
- зміна справедливої вартості		(5 180)	(2 251)
<i>Чисті прибутки від цінних паперів, наявних для продажу</i>			
- торгові операції		3 258	1 959
Чистий прибуток від переоцінки інвестиційної власності	11	3 582	3 422
Чистий прибуток/(збиток) від похідних фінансових інструментів		82 303	(34 190)
Збиток від реструктуризації іпотечних кредитів наданих фізичним особам в іноземній валюті	10	(5 524)	(28 508)
Сторно резерву під зобов'язання, гарантії та акредитиви	30	3 475	2 513
Інші доходи	25	353 455	109 636
Операційний дохід		3 859 356	2 287 448
Операційні витрати	26	(2 906 786)	(1 839 874)
Прибуток до оподаткування		952 570	447 574
Витрати з податку на прибуток	27	(166 743)	(80 563)
Чистий прибуток за звітний період		785 827	367 011
Прибуток на акцію (виражений в гривнях на акцію)	32	54,86	25,62

Підписано від імені Правління 29 березня 2018 року

Продовження Додатку Б

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»
Звіт про фінансові результати за 2018 рік

(у тисячах гривень)

	Прим.	2018 рік	2017 рік (перераховано)
Процентні доходи, розраховані з використанням ефективної процентної ставки	26	6 533 279	5 146 005
Інші процентні доходи		40 922	32 082
Процентні витрати	26	(2 451 479)	(2 153 448)
Чисті процентні доходи		4 122 722	3 024 639
Витрати на формування резерву під кредитні збитки	8, 9, 10, 13, 33	(455 305)	(1 156 679)
Чисті процентні доходи після вирахування резерву під очікувані кредитні збитки		3 667 417	1 867 960
Комісійні доходи	27	1 988 679	1 643 649
Комісійні витрати	27	(483 180)	(459 645)
Чисті комісійні доходи		1 505 499	1 184 004
<i>Чисті прибутки/(збитки) від операцій з іноземними валютами:</i>			
- торгові операції		297 452	286 448
- курсові різниці		(47 926)	17 045
<i>Чисті збитки від цінних паперів, які оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток:</i>			
- торгові операції		(39)	(5)
- зміна справедливої вартості		(794)	(5 180)
<i>Чисті прибутки від цінних паперів, наявних для продажу:</i>			
- торгові операції		-	3 258
<i>Чисті прибутки від цінних паперів, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід:</i>			
- торгові операції		21 382	-
Чистий (збиток)/прибуток від переоцінки інвестиційної власності	11	(449)	3 582
Чистий прибуток від похідних фінансових інструментів		137 184	82 303
Результат від реструктуризації іпотечних кредитів наданих фізичним особам в іноземній валюті	10	(2 564)	(5 524)
Доходи, які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		1 654	-
Результат від припинення визнання фінансових активів, оцінюваних за амортизованою собівартістю		(212)	-
Сторно резерву під зобов'язання, гарантії, акредитиви та інші збитки	33	-	3 475
Інші доходи	28	122 379	353 455
Операційний дохід		5 700 983	3 790 821
Операційні витрати	29	(3 369 555)	(2 906 786)
Прибуток до оподаткування		2 331 428	884 035
Витрати з податку на прибуток	30	(322 920)	(166 743)
Чистий прибуток за звітний період		2 008 508	717 292
Прибуток на акцію (виражений в гривнях на акцію)	36	140,22	50,08

Підписано від імені Правління 20 березня 2019 року

С.П. Черненко (Голова Правління)


І.О. Кожевин (Фінансовий директор)

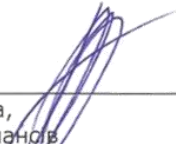
Додаток В
Баланс ПАТ «Фармак»

НА 31 ГРУДНЯ 2018 РОКУ
У тисячах українських гривень

	Примітки	2018	2017
Активи			
<i>Необоротні активи</i>			
Основні засоби	6	2,361,157	2,071,236
Активи з права користування	8	246,479	-
Авансові платежі за основні засоби	6	166,777	147,118
Нематеріальні активи	7	115,297	94,818
Гудвіл	9	42,602	46,308
Інвестиції в асоційоване підприємство		4,855	4,622
Відстрочені податкові активи	19	14,829	23,060
Інші необоротні активи		71,669	67,185
Всього необоротних активів		3,023,665	2,454,347
<i>Оборотні активи</i>			
Запаси	10	1,165,550	1,051,321
Торгова та інша дебіторська заборгованість	11	1,487,344	1,160,786
Аванси видані	12	66,847	61,672
Податки до відшкодування та передоплати з податків, окрім податку на прибуток	13	30,130	54,037
Авансові платежі з податку на прибуток		4,507	3,139
Інші фінансові активи		40,970	20,472
Грошові кошти та їх еквіваленти	14	109,969	53,947
Всього оборотних активів		2,905,317	2,405,374
Всього активів		5,928,982	4,859,721
Власний капітал та зобов'язання			
<i>Власний капітал</i>			
Акціонерний капітал	15	54,352	54,352
Резерв перерахунку іноземних валют		26,261	28,918
Нерозподілений прибуток		4,202,648	3,292,456
Всього власного капіталу, що належить акціонерам Групи		4,283,261	3,375,726
Неконтрольовані частки володіння		12	35
Всього власного капіталу		4,283,273	3,375,761
<i>Довгострокові зобов'язання</i>			
Кредити та позики	16	12,305	2,264
Зобов'язання з оренди	8	174,537	8,546
Пенсійні зобов'язання зі встановленими виплатами	17	112,421	91,777
Зобов'язання в результаті об'єднання бізнесу		-	10,049
Всього довгострокових зобов'язань		299,263	112,636
<i>Короткострокові зобов'язання</i>			
Кредити та позики	16	441,971	497,627
Торгова та інша кредиторська заборгованість	17, 18	760,405	771,080
Зобов'язання з оренди	8	59,573	16,749
Зобов'язання з податку на прибуток		61,863	67,128
Податки до сплати, окрім податку на прибуток		22,634	18,740
Всього короткострокових зобов'язань		1,346,446	1,371,324
Всього зобов'язань		1,645,709	1,483,960
Всього власного капіталу та зобов'язань		5,928,982	4,859,721

Від імені керівництва ПАТ „Фармак“:


В. Г. Костюк,
Виконавчий Директор


В. Г. Смародіна,
Директор з фінансів